

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ
МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ С.З. ГЖИЦЬКОГО
ВІДДІЛ ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ ЦЕНТРУ
ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ, РЕКРЕАЦІЇ ТА КРАЄЗНАВСТВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ступінь вищої освіти БАКАЛАВР

на тему: **«СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ:
ГЕОПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ
НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
V курсу, групи Тур-51з
спеціальності 242 Туризм
(шифр і назва спеціальності)
освітньої програми «Туризм»
Бобеляк Марта Володимирівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник:

_____ (наук. ступінь, вчене звання, ім'я та прізвище)

Рецензент: _____ (ім'я та прізвище)

ДУБЛЯНИ 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАОЧНОЇ ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

Ступінь вищої освіти Бакалавр
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
(шифр і назва)

Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)

Освітня програма «Туризм»
(назва ОП)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри туризму
(назва кафедри)

_____ (підпис)

_____ (ім'я та прізвище)

« ____ » _____ 20 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувачки вищої освіти

Бобеляк Марти Володимирівни
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи: «Сільський зелений туризм: геопросторова організація та особливості впливу на соціально-економічний розвиток України»

Керівник роботи:

_____ (ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ЛНУП від «08» березня 2024 р. № 172/к-с

2. Строк подання здобувачем роботи: до 10 березня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи:

нормативно-правові акти у розрізі туристичного законодавства, статистичні дані Державного агентства розвитку туризму України, науковий доробок вітчизняних і закордонних учених, інтернет-джерела, інші інформаційні ресурси

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ

Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти дослідження сільського зеленого туризму в Україні та світі

1.1. Характерні особливості трактування поняття сільського зеленого туризму в світі

1.2. Передумови виникнення і розвитку сільського зеленого туризму в світі та Україні

1.3. Методика дослідження розвитку сільського зеленого туризму в світі, її характерні особливості

Розділ 2. Аналіз геопросторової організації та особливостей впливу сільського зеленого туризму на соціально-економічний розвиток України

2.1. Регіональні особливості та геопросторова організація туристично-рекреаційної діяльності у межах сільських територій України

2.2. Роль SWOT- і PEST-аналізів у контексті основних аспектів розвитку сільського зеленого туризму в Україні

2.3. Аналіз впливу сільського зеленого туризму на соціально-економічний розвиток України

2.4. Стан екологічної безпеки та заходи для її покращення

Розділ 3. Проблеми, тенденції та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в умовах глобальних викликів

3.1. Основні проблеми щодо розвитку сільського зеленого туризму на українських територіях

3.2. Сучасні тенденції та перспективні напрями у контексті організації сільського зеленого туризму в Західному регіоні України

3.3. Світові практики, європейські тренди та український досвід щодо сталого розвитку туризму в сільській місцевості

Розділ 4. Охорона праці та стандарти сервісу в сільському зеленому туризмі

4.1. Процеси сертифікації в сільському зеленому туризмі, покращення виробничої санітарії та гігієни праці

4.2. Рекомендовані заходи щодо пожежної безпеки у сфері сільського зеленого туризму

4.3. Інструкції для обслуговування різних типів обладнання

Висновки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): інфографіка (рисунок, таблиці), використана для розкриття теми кваліфікаційної роботи

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
Стан екологічної безпеки та заходи для її покращення				
Охорона праці та стандарти сервісу в сільському зеленому туризмі				

7. Дата видачі завдання: «11» березня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Отримання завдання для написання кваліфікаційної роботи	11.03.2024	
2.	Розробка плану кваліфікаційної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою, збір практичних матеріалів	до 15.04.2024	
3.	Написання вступу і I розділу	до 17.06.2024	
4.	Написання II розділу	до 20.09.2024	
5.	Написання III розділу	до 22.11.2024	
6.	Написання IV розділу і висновків	до 30.12.2024	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи і подання науковому керівнику для написання відгуку	до 03.02.2025	
8.	Перевірка тексту кваліфікаційної роботи на унікальність. Скерування на зовнішню рецензію	до 28.02.2025	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедру	10.03.2025	
10.	Захист кваліфікаційної роботи перед Екзаменаційною комісією	19.03.2025	

Здобувачка вищої освіти _____

(підпис)

Марта БОБЕЛЯК

(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи _____

(підпис)

(ім'я та прізвище)

УДК 338.48-44(1-22)(477)

Бобеляк М. В. Сільський зелений туризм: геопросторова організація та особливості впливу на соціально-економічний розвиток України : кваліфікаційна робота за спеціальністю 242 Туризм. Дубляни : ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького, 2025. 95 с. На правах рукопису.

Обсяг роботи становить 95 сторінок, включаючи 23 рисунки, 13 таблиць, 58 літературних джерел.

У кваліфікаційній роботі розкрито питання щодо характерних особливостей трактування поняття сільського зеленого туризму в світі, передумов виникнення і розвитку сільського зеленого туризму в світі та Україні, методики дослідження розвитку сільського зеленого туризму в світі.

Досліджено регіональні особливості та геопросторову організацію туристично-рекреаційної діяльності у межах сільських територій України, зосереджено увагу на ролі SWOT- і PEST-аналізів у контексті основних аспектів розвитку сільського зеленого туризму в Україні, проаналізовано вплив сільського зеленого туризму на соціально-економічний розвиток України.

Визначено основні проблеми щодо розвитку сільського зеленого туризму на українських територіях, висвітлено сучасні тенденції та перспективні напрями у контексті організації сільського зеленого туризму в Західному регіоні України, обґрунтовано світові практики, європейські тренди та український досвід щодо сталого розвитку туризму в сільській місцевості.

Анотація

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню геопросторової організації та особливостей впливу сільського зеленого туризму на соціально-економічний розвиток України.

У першому розділі кваліфікаційної роботи розкрито теоретико-методологічні аспекти дослідження сільського зеленого туризму в Україні та світі, зокрема характерні особливості трактування поняття сільського зеленого туризму в світі, передумови виникнення і розвитку сільського зеленого туризму в світі та Україні, методику дослідження розвитку сільського зеленого туризму в світі.

У другому розділі роботи особливу увагу зосереджено на аналізі геопросторової організації та особливостей впливу сільського зеленого туризму на соціально-економічний розвиток України, зокрема регіональних закономірностей і геопросторової організації туристично-рекреаційної діяльності у межах сільських територій України, ролі SWOT- і PEST-аналізів у контексті основних аспектів розвитку сільського зеленого туризму в Україні, впливі сільського зеленого туризму на соціально-економічний розвиток України.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи наголошено на проблемах, тенденціях і перспективах розвитку сільського зеленого туризму в умовах глобальних викликів, зокрема питаннях щодо основних проблем розвитку сільського зеленого туризму на українських територіях, сучасних тенденцій і перспективних напрямів у контексті організації сільського зеленого туризму в Західному регіоні України, світових практик, європейських трендів та українського досвіду сталого розвитку туризму в сільській місцевості.

Ключові слова: сільський зелений туризм, геопросторова організація, соціально-економічний розвиток України, SWOT- і PEST-аналізи, туристично-рекреаційна діяльність, сталий розвиток.

Annotation

The qualification work is devoted to the study of the geospatial organization and features of the impact of rural green tourism on the socio-economic development of Ukraine.

The first chapter of the qualification work reveals the theoretical and methodological aspects of the study of rural green tourism in Ukraine and the world, in particular, the characteristic features of the interpretation of the concept of rural green tourism in the world, the prerequisites for the emergence and development of rural green tourism in the world and Ukraine, the methodology for studying the development of rural green tourism in the world.

The second section of the paper focuses on the analysis of the geospatial organization and features of the impact of rural green tourism on the socio-economic development of Ukraine, in particular, regional patterns and geospatial organization of tourist and recreational activities within the rural areas of Ukraine, the role of SWOT and PEST analyzes in the context of the main aspects of rural green tourism development in Ukraine, and the analysis of the impact of rural green tourism on the socio-economic development of Ukraine.

The third section of the qualification work emphasizes the problems, trends and prospects for the development of rural green tourism in the context of global challenges, in particular, issues related to the main problems of rural green tourism development in Ukrainian territories, current trends and promising areas in the context of organizing rural green tourism in the Western region of Ukraine, world practices, European trends and Ukrainian experience in sustainable development of tourism in rural areas.

Keywords: rural green tourism, geospatial organization, socio-economic development of Ukraine, SWOT and PEST analyzes, tourist and recreational activities, sustainable development.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	10
1.1. Характерні особливості трактування поняття сільського зеленого туризму в світі	10
1.2. Передумови виникнення і розвитку сільського зеленого туризму в світі та Україні	14
1.3. Методика дослідження розвитку сільського зеленого туризму в світі, її характерні особливості	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПЛИВУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ	30
2.1. Регіональні особливості та геопросторова організація туристично-рекреаційної діяльності у межах сільських територій України	30
2.2. Роль SWOT- і PEST-аналізів у контексті основних аспектів розвитку сільського зеленого туризму в Україні	38
2.3. Аналіз впливу сільського зеленого туризму на соціально-економічний розвиток України	42
2.4. Стан екологічної безпеки та заходи для її покращення	48
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	55
3.1. Основні проблеми щодо розвитку сільського зеленого туризму на українських територіях	55
3.2. Сучасні тенденції та перспективні напрями у контексті організації сільського зеленого туризму в Західному регіоні України	60
3.3. Світові практики, європейські тренди та український досвід щодо сталого розвитку туризму в сільській місцевості	68
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА СТАНДАРТИ СЕРВІСУ В СІЛЬСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ	76
4.1. Процеси сертифікації в сільському зеленому туризмі, покращення виробничої санітарії та гігієни праці	76
4.2. Рекомендовані заходи щодо пожежної безпеки у сфері сільського зеленого туризму	81
4.3. Інструкції для обслуговування різних типів обладнання	84
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сільський зелений туризм (СЗТ) є невід'ємною складовою сталого регіонального розвитку, сприяючи економічному, екологічному та соціальному добробуту сільських територій. Оскільки зараз глобальні тенденції зміщуються в бік екологічно свідомих подорожей, відродження сільських територій та природних видів туризму, важливість наукових досліджень та популяризації сільського зеленого туризму стає очевидною. Власне цим і обґрунтовується актуальність вивчення СЗТ як в Україні так і в світі, підкреслюючи його роль у соціально-економічному розвитку, збереженні культури та екологічній сталості.

Вивчення сільського зеленого туризму відбувається у кількох напрямках, зокрема: економіки туризму (аналіз впливу СЗТ на зростання ВВП, зайнятість та формування доходів у сільській місцевості); сталого розвитку (інтеграція туризму зі збереженням навколишнього середовища та відповідальним управлінням ресурсами); регіональних досліджень (вивчення ролі СЗТ у зменшенні регіональних диспропорцій та сприянні збалансованому розвитку); історико-краєзнавчих аспектів (вивчення внеску СЗТ у збереження та відродження місцевих традицій, побуту, ремесел, фольклору, автентики).

Щодо соціально-економічного значення сільського зеленого туризму для України, то СЗТ пропонує альтернативне джерело доходу для сільського населення, яке традиційно залежить від сільського господарства, зменшуючи ризики, пов'язані з нестабільністю ринку, зміною клімату та сезонною зайнятістю. Туризм сприяє розвитку підприємництва в сільській місцевості, заохочуючи інвестиції в готельний бізнес, гастрономію та місцеві ремесла. Сектор створює прямі робочі місця (екскурсоводи, постачальники послуг розміщення, працівники ресторанів) та непрямі робочі місця (ремісники, фермери, які постачають місцеву продукцію). Це сприяє розширенню економічних можливостей жінок та залученню молоді, зменшенню міграції з села в місто.

Сільський зелений туризм є стратегічним сектором, який сприяє економічному зростанню, збереженню культури та екологічній сталості. Дослідження та популяризація сільського зеленого туризму має важливе значення для посилення його соціально-економічного впливу, вдосконалення системи управління та узгодження з глобальними тенденціями сталого розвитку. Застосовуючи наукові підходи, науково-обґрунтовану політику та міжнародну співпрацю, Україна та інші країни можуть розкрити весь потенціал СЗТ, забезпечивши довгострокові вигоди для сільських громад та економіки загалом.

Вагомий теоретико-практичний внесок у дослідження питань щодо розвитку сільського зеленого туризму реалізували такі науковці як Атаманчук В.В., Арбузова Ю.В., Яковенко В.Д., Рутинський М.Й., Зінько Ю.В., Горішевський П.А., Биркович В.І., Мельниченко С.В., Єременко А.Ю., Булах Т.М., Кудла Н.Є., Власенко І.В., Передерій Н.О., Ткачук В.І., Боруцька Ю.З., Hawking D., Furqan A., Hasslacher P., Lindberg K., Western D., Zeng H., Yu S., Li P., Wang H. та інші.

Мета та завдання досліджень. Метою досліджень є комплексний аналіз геопросторової організації та особливостей впливу сільського зеленого туризму на соціально-економічний розвиток України.

Задекларована мета кваліфікаційної роботи формує такий перелік завдань дослідження:

- розкриття характерних особливостей трактування та передумов виникнення і розвитку сільського зеленого туризму в світі та Україні;
- обґрунтування методологічної бази розвитку сільського зеленого туризму в світі, її характерних особливостей;
- дослідження регіональних особливостей та геопросторової організації туристично-рекреаційної діяльності у межах сільських територій України;
- з'ясування ролі SWOT- і PEST-аналізів у контексті основних аспектів розвитку сільського зеленого туризму в Україні;

- аналіз впливу сільського зеленого туризму на соціально-економічний розвиток України;
- визначення основних проблем щодо розвитку сільського зеленого туризму на українських територіях;
- встановлення сучасних тенденцій і перспективних напрямів у контексті організації сільського зеленого туризму в Західному регіоні України;
- висвітлення світових практик, європейських трендів та українського досвіду щодо сталого розвитку туризму в сільській місцевості

Об'єктом дослідження є процеси розвитку сільського зеленого туризму на території України в контексті світових тенденцій і глобальних викликів.

Предметом дослідження є комплексне поєднання теоретико-методологічних аспектів вивчення сільського зеленого туризму, практичних підходів щодо аналізу його впливу на соціально-економічний розвиток України, а також перспективних напрямів розвитку в умовах глобальних викликів.

Методи та інформаційна база дослідження. Для виконання кваліфікаційної роботи у контексті задекларованих досліджень, були застосовані наступні методи: для комплексного вивчення окремих аспектів сільського зеленого туризму, характерних для деяких об'єктів господарської діяльності, та з'ясування причинно-наслідкових зв'язків їхнього впливу на соціально-економічний розвиток України – монографічний метод; для комплексного визначення усіх сильних і слабких сторін, можливостей і загроз щодо розвитку СЗТ в Україні – SWOT-аналіз, для з'ясування політичних, економічних, соціальних і технологічних факторів щодо розвитку СЗТ – PEST-аналіз; для порівняння даних щодо подорожей під час російсько-української війни, зокрема і на сільських територіях України – порівняльний метод; для створення таблиць в контексті вивчення особливостей розвитку сільського зеленого туризму – табличний метод; для побудови схем та іншої інфографіки – графічний метод; для висвітлення трендів і перспективних напрямів розвитку у сфері СЗТ – абстрактно-логічний метод; для узагальнення одержаних результатів у контексті досліджень сільського зеленого туризму в розрізі світу й

України та його впливу на соціально-економічні показники нашої держави – метод синтезу.

Дослідження, проведене у межах кваліфікаційної роботи, базується на глибокому аналізі наукових праць українських і закордонних учених, а також на вивченні нормативно-правових документів, за допомогою яких відбувається регулювання сфери сільського зеленого туризму. Також, інформаційну основу роботи становлять офіційні статистичні дані, надані Державним агентством розвитку туризму, Державною службою статистики на регіональному рівні, та широкий спектр додаткових матеріалів із доступних джерел інформації.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення отриманих результатів дослідження, проведеного у межах кваліфікаційної роботи, охоплює кілька ключових аспектів. Зокрема, розроблені SWOT- та PEST-аналізи розвитку сільського зеленого туризму та його впливу на соціально-економічні показники України можуть слугувати основою для формування й реалізації регіональних програм, удосконалення туристично-рекреаційної галузі в різних областях країни, а також для модернізації нормативно-правової бази у цій сфері.

Крім того, результати дослідження мають значний потенціал у сфері екопросвітництва та сталого розвитку, сприяючи підвищенню рівня екологічної культури як на індивідуальному, так і на суспільному рівні. Формування екологічного мислення, свідомості та професійних навичок, заснованих на усвідомленні природи як безцінного ресурсу, є надзвичайно важливим у сучасних умовах. Окремо варто відзначити, що розвиток сільського зеленого туризму відіграє вагомий роль у післявоєнному відновленні туристично-рекреаційної сфери на окупованих територіях України, які зазнали руйнувань унаслідок російської агресії.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

1.1. Характерні особливості трактування поняття сільського зеленого туризму в світі

Сільський зелений туризм (СЗТ) привертає значну увагу науковців завдяки своєму потенціалу сприяти сталому економічному зростанню, соціальному розвитку та збереженню довкілля. Оскільки глобальні виклики, такі як зміна клімату, депопуляція сільських територій та втрата біорізноманіття, посилюються, наукові дослідження у сфері сільського зеленого туризму стають вирішальними для розробки науково обґрунтованої політики, сталих бізнес-моделей та ефективних стратегій регіонального розвитку [1].

Сільський зелений туризм сприяє зростанню ВВП, зайнятості та диверсифікації доходів, особливо в залежних від сільського господарства регіонах. Наукові дослідження можуть надати кількісну оцінку його економічних переваг, допомагаючи політикам оптимізувати стратегії розвитку туризму. За даними Європейської Комісії та дослідницьких програм Європейського Союзу, в 2022 році СЗТ створював від 10 до 15% сільського ВВП у таких країнах, як Іспанія, Італія та Франція.

Беручи до уваги українське законодавство (ЗУ «Про туризм», 1995) [2], природні умови та ресурси нашої країни, існуючий баланс між міським урбанізованим середовищем і сільськими населеними пунктами, безумовно сільський туризм є потужним чинником соціально-економічного розвитку, займаючи своє очевидне місце серед решти існуючих видів туризму (рис. 1.1).

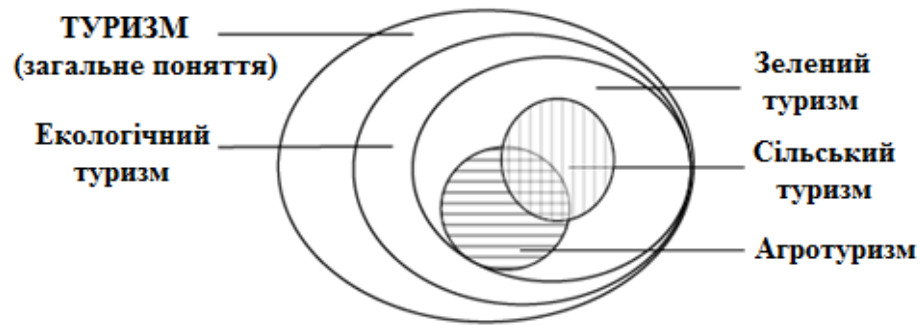

Рис. 1.1. Схематична взаємозалежність поміж різними видами туризму
Джерело: узагальнено та побудовано автором за [3]

Аналізуючи відомі наукові підходи щодо визначення поняття «сільський туризм», можна зробити обґрунтований висновок, що найбільш повно його комплексний зміст розкриває позиція вченого Медліка [4]. Власне він трактує сільський туризм як рекреаційний вид туризму, що зосереджений у сільській місцевості з використанням місцевих ресурсів. Завдяки цій діяльності формуються туристичні маршрути, облаштовуються рекреаційні зони для відпочинку та оздоровлення, створюються народні музеї та візит-центри для туристів, гідів і екскурсоводів. Водночас, що є дуже важливим, якщо основний акцент робиться на екологічному аспекті, природоохоронній складовій та гармонійній взаємодії з навколишнім середовищем, у таких випадках доцільніше використовувати термін «сільський зелений туризм» [5; 6].

Оскільки у світовій науковій літературі досі не існує єдиного усталеного визначення терміну «сільський зелений туризм», дослідники використовують різні відомі поняття, зокрема «сільський туризм», «агротуризм», «екологічний туризм» «зелений туризм», «агроекотуризм», «екоагротуризм». На нашу думку, якщо турист проживає в сільській місцевості, у невеликій садибі місцевого господаря (що підкреслює власне «сільський» аспект) та перебуває в природному середовищі – серед гір, біля річки, озера чи в лісі (що відображає «зелений» компонент), такий вид екологічно свідомого відпочинку доцільно називати «сільським зеленим туризмом» [7].

Багато дослідників ототожнюють поняття «сільський зелений туризм», «агротуризм» і навіть «екотуризм», вважаючи їх синонімами. Однак агротуризм

здебільшого охоплює лише відпочинок із можливістю споживання продукції фермерських господарств, а також, у деяких випадках, участь у сільськогосподарських роботах, таких як догляд за присадибними ділянками чи городництво, садівництво. Натомість «сільський зелений туризм» має значно ширший зміст, поєднуючи не лише аграрний компонент, а й екологічну складову, рекреаційні можливості та культурно-пізнавальні аспекти [8].

Концептуальне, комплексне розуміння сільського зеленого туризму виходить за рамки тільки ролі як виду відпочинку, охоплюючи також його значення як окремого виду туризму, підприємницької діяльності й невід'ємної частини індустрії гостинності та послуг (рис. 1.2).

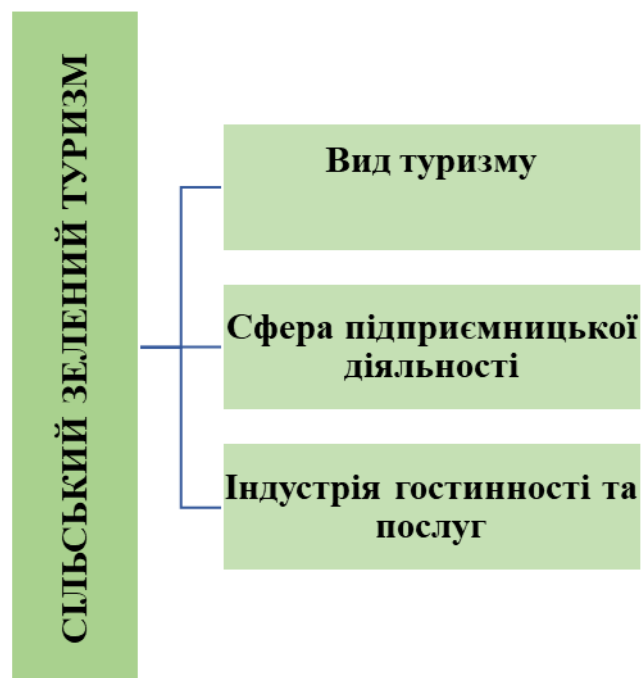

Рис. 1.2. Концептуальне значення різних аспектів СЗТ

Джерело: побудовано автором

Якщо поставити собі за ціль і проаналізувати різні джерела інформації, серед яких і доробок як відомих декотрих українських, так і закордонних науковців, можна навести наступні приклади понятійно-категоріального апарату в контексті сільського зеленого туризму (табл. 1.1):

Таблиця 1.1 – Бачення українських та закордонних науковців щодо понятійно-категоріального апарату в контексті СЗТ

Трактування понять «зелений туризм», «сільський туризм», «сільський зелений туризм»	Джерело інформації, автори
Відпочинковий вид туризму, який зосереджений на сільській території, передбачаючи розвиток там необхідної туристичної інфраструктури, та використовується як «національний бренд» для популяризації продуктів і послуг сільського туризму	Ю. Зінько, П.Торішевський, В.Васильєв, С.Благодир, М.Тваник
Різновид туризму, котрий передбачає розміщення туристів у сільській садибі для відпочинку та отримання ними відповідних послуг: комфортне проживання, харчування, екологічно чистою продукцією, характерною для кухні даної місцевості, атракційну складову у формі розваг, участі у ярмарках, фестивалях, традиційних святах; а також, додатково, за бажанням туриста, роботу на фермі, городі, в саду, догляд за домашніми тваринами, користування усією господарською інфраструктурою, рибалку, полювання, катання на конях, човнах, навчання ремісничій справі тощо	В.Дарчук
Специфічна форма відпочинку у сільській місцевості, у приватних обійстях, із використанням майна та господарських ресурсів особистого селянського чи фермерського господарства у поєднанні з пізнанням природної, історико-культурної, етнографічної рекреаційно-туристичних спадщини окремого регіону	В.Биркович
Вид підприємницької діяльності, пов'язаний із наданням послуг рекреації у сільській місцевості, використовуючи приватну власність домогосподарств і місцевих природних, культурно-історичних ресурсів	О.Корчинська
Соціально-культурна діяльність, важлива сфера економіки та галузь виробництва послуг, необхідних для задоволення потреб, виникаючих упродовж подорожей, розвиток котрої повинен сприяти зростанню прибутків держави	А.Кравчук, С.Соколенко, М.Бузинський
Сфера, яка забезпечує сільський туристичний продукт, зокрема сукупність послуг нічлігу, харчування, атракцій (екскурсій, розваг), які надає власник господарства	Г.Черняєва
Відпочинковий різновид туризму, який відбувається у садибах, у сільській місцевості, основною метою якого є пасивний відпочинок, вивчення побуту, традицій і звичаїв сільських мешканців, а власник надає усі послуги щодо розміщення, ночівлі та харчування	Н.Кудла
Сільський туризм – це відпочинковий різновид туризму, який зосереджений на сільських територіях. За допомогою такого виду діяльності, створюються та розвиваються туристичні маршрути, рекреаційні зони для відпочинку й оздоровлення, народні музеї, і візит-центри для обслуговування туристів, гідів, екскурсоводів	С.Медлік
Туризм, який відбувається в сільській місцевості, та приносить користь місцевим громадам, зберігаючи при цьому сільські ландшафти та культуру	Лейн
Сільський туризм як інструменті сталого економічного розвитку та збереження довкілля	ОЕСР
Сільський зелений туризм як рушійна сила відродження сільських територій, сприяння сталому розвитку та збереженню місцевої культурної ідентичності	Всесвітня туристична організація

Джерело: узагальнено та побудовано автором

Основними науковими перспективами у сільському зеленому туризмі є наступні підходи (табл. 1.2):

Таблиця 1.2 – Наукові перспективи у розрізі сільського зеленого туризму

Перспективи	Основний фокус	Автори, ресурс
Економічний підхід	Внесок сільського туризму у ВВП, зайнятість та диверсифікацію доходів	OECD (2001), Sharpley & Roberts (2004)
Географічний підхід	Просторовий розподіл, землекористування, туристичне зонування	Hall et al. (2003), Lane & Kastenholz (2015)
Екологічний підхід	Сталий туризм, збереження біорізноманіття, екосертифікація	Buckley (2012), UNWTO (2020)
Соціокультурний підхід	Роль туризму у збереженні культурної спадщини та розширенні прав і можливостей місцевого населення	MacDonald & Jolliffe (2003), Bessière (1998)

Джерело: узагальнено та складено автором

Наукова інтерпретація сільського зеленого туризму є багатовимірною і охоплює економічні, екологічні, географічні та культурні аспекти. У той час як популярне розуміння фокусується на відпочинку на природі та досвіді екологічного туризму, академічні дослідження висвітлюють політичні рамки, стратегії сталого розвитку та довгострокові соціально-економічні наслідки.

1.2. Передумови виникнення і розвитку сільського зеленого туризму в світі та Україні

Сільський зелений туризм виник як відповідь на економічні, екологічні та соціальні чинники, що впливають на розвиток глобального та регіонального туризму. Як у світовому, так і в українському контексті сільський зелений туризм зумовлений кількома ключовими передумовами, які можна згрупувати в економічні, соціальні, екологічні, географічні та політичні чинники.

Глобальними передумовами виникнення та розвитку сільського зеленого туризму є (рис. 1.3)

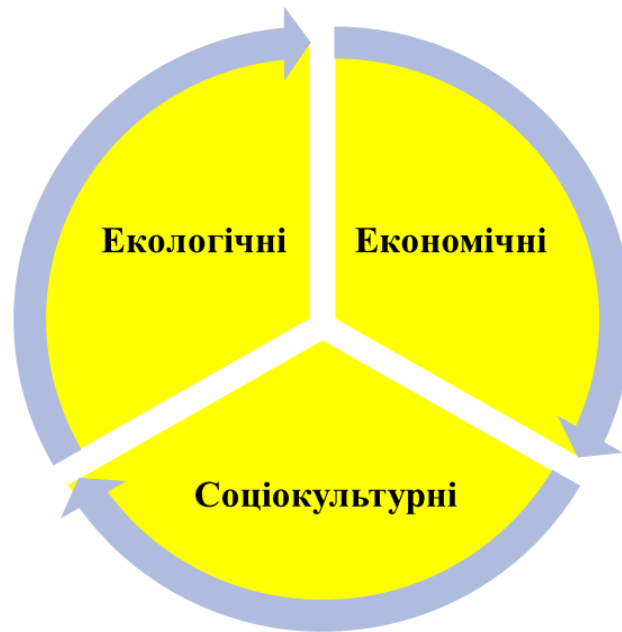

Рис. 1.3. Глобальні передумови виникнення та розвитку сільського зеленого туризму

Джерело: побудовано автором

1. До економічних чинників відносяться:

- занепад традиційної сільської економіки;
- зростання туристичної індустрії;
- інвестиції в сільську інфраструктуру.

Багато сільських територій історично залежали від сільського господарства, лісового господарства та видобутку корисних копалин. Економічні спади та індустріалізація призвели до втрати робочих місць та депопуляції, що підштовхнуло сільські громади до диверсифікації через туризм. Як приклад, у Західній Європі сільський туризм розвивався, щоб компенсувати зниження доходів від сільського господарства.

Зростання глобального попиту на туристичні враження створило нові ринки, включаючи екотуризм, агротуризм та сталий туризм. До прикладу, Європейський Союз надав фінансування для розвитку сільського туризму в рамках своєї Спільної аграрної політики [9].

Уряди та міжнародні організації підтримують сільські дорожні мережі, еко-оселі та туристичні центри, роблячи віддалені дестинації більш доступними.

Можна навести приклад, що уряд Коста-Ріки вклав значні кошти в сільський зелений туризм і екотуризм, щоб привабити іноземних туристів.

2. До соціокультурних чинників відносяться:

- урбанізація та зміна способу життя;
- збереження культурної спадщини;
- споживчий попит на сталий туризм.

Зростання швидкості міського життя збільшило прагнення до відпочинку в сільській місцевості, екологічно чистого способу життя та культурної інтеграції. У багатьох країнах т.зв. рух "повільного туризму" пропагує відпочинок у сільській місцевості як альтернативу масовому туризму.

Сільський туризм часто пов'язаний з місцевими традиціями, кухнею, фольклором та історичними місцями, які приваблюють туристів, зацікавлених в автентичному досвіді. До прикладу, Франція просуває фермерський туризм (*ferme-auberge*) як частину своєї стратегії збереження спадщини [10].

Також, перехід до екологічно чистих подорожей, усвідомлення важливості збереження природних ресурсів і довкілля збільшили популярність ініціатив зеленого туризму. Відомо, що скандинавські програми екологічної сертифікації заохочують розвиток сталого туризму.

3. До екологічних чинників відносяться:

- природні умови та ресурси як туристично-рекреаційні активи;
- зміна клімату та Цілі сталого розвитку (ЦСР);
- політична та інституційна підтримка держави.

Наявність гір, лісів, річок та озер робить сільську місцевість привабливою для природного туризму, піших прогулянок та активного відпочинку. До прикладу, національні парки Канади слугують ключовими туристичними атракціями в сільській місцевості.

Потреба в екологічно чистих варіантах подорожей призвела до зростання вуглецево-нейтрального сільського туризму. Відтак, Порядок денний ООН до 2030 року просуває сталий туризм як інструмент розвитку сільських територій.

Також, тут є важливою політична та інституційна підтримка. Якщо говорити про державну політику та стимули, то багато країн надають субсидії,

гранти та податкові пільги для розвитку сільського туризму, зокрема і на міжнародному рівні. Прикладами можуть бути Програма Європейського Союзу LEADER, що фінансує ініціативи сільського туризму або такі організації, як ЮНВТО, ОЕСР та ЮНЕСКО, які, окрім іншої діяльності, просувають сільський туризм як інструмент сталого розвитку [11].

Сфера як агротуризму, так і сільського зеленого туризму і в Європі, й у світі характеризується значною різноманітністю, що зумовлено специфікою кожної країни. Кожна держава має унікальні природні ресурси, історико-культурну спадщину та характерну для конкретної місцевості чи дестинації агротуристичну продукцію. Розвиток туризму в сільській місцевості в країнах Європейського Союзу має тривалу історію, що охоплює кілька десятиліть. Наразі приблизно 20–25 % туристів і відпочиваючих віддають перевагу саме цьому виду атракцій в контексті СЗТ, що свідчить про його стабільну популярність і зростаюче значення у структурі туристичних послуг (рис. 1.4).

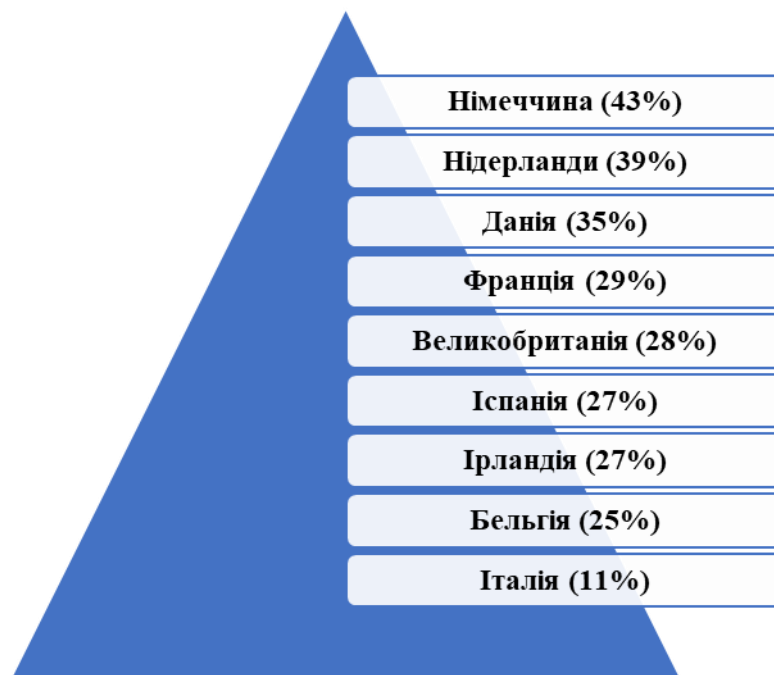

Рис. 1.4. Кількість туристів у сільській місцевості Європейського регіону

Джерело: побудовано автором за даними [24]

Окрім агротуризму, у світі існують схожі системи прийому туристів, які набули популярності в англійськомовних країнах, зокрема у Великій Британії,

Канаді, США, скандинавських країнах, Австралії та Новій Зеландії. У цих регіонах широко поширені пансіонати, гостьові будинки, невеликі сімейні готелі формату B&B («Bed and Breakfast»), що передбачають лише проживання та сніданок [12].

Останнім часом такі малі готельні комплекси все частіше використовуються не для бізнес-поїздок, як передбачалося спочатку, а для рекреаційного відпочинку в природному середовищі сільської місцевості. Водночас система B&B має принципову відмінність від агротуризму: вона забезпечує лише базові умови розміщення за доступною ціною, але не пропонує комплексного туристичного продукту, який враховує національну специфіку, місцеві традиції та інтеграцію туриста в сільськогосподарську діяльність [13].

У Німеччині агротуризм розглядається як складова Концепції сталого розвитку (sustainable development) сільських територій і перебуває під патронатом Міністерства сільського господарства. У цій країні агротуризм виконує не лише економічну, а й важливу соціально-культурну функцію, сприяючи збереженню та популяризації традиційного вигляду сільських поселень, автентичного сільського укладу життя, народних звичаїв, ремесел та культурної спадщини [14].

У деяких країнах агротуризм та екотуризм часто розглядаються як взаємозамінні поняття в межах єдиного напрямку туристичної індустрії. Наприклад, в Іспанії цей вид відпочинку відомий під назвою «turismo rural», а на Кіпрі – «agrotourism» (що в дослівному перекладі означає «сільський туризм»). Водночас в Італії та ряді інших держав спостерігається інтеграція сільського та екологічного туризму в рамках єдиного туристичного продукту, що передбачає поєднання відпочинку на природі з оздоровчими програмами, як-от концепція «Природа і здоров'я» [15].

У багатьох країнах світу до складу агротуристичних пакетів нерідко включають форми дозвілля, які не завжди відповідають екологічним принципам. Зокрема, якщо туристичні агенції пропонують такі види активностей, як риболовля, полювання чи лов метеликів, то подібні практики вже не можуть вважатися частиною екологічного туризму.

Водночас у ряді країн, зокрема в Угорщині та Польщі, а також у деяких державах Африки, такі види діяльності активно розвиваються у поєднанні з агротуризмом. Концепція передбачає проживання в сільській місцевості з можливістю займатися риболовлю чи полюванням, що приваблює значну кількість іноземних туристів. Завдяки такому підходу ці країни ефективно стимулюють економічний розвиток як агротуризму, так і сільського зеленого туризму, забезпечуючи додаткові джерела доходу для місцевого населення та сприяючи диверсифікації туристичних послуг [16].

Аналізуючи європейський та світовий досвід, варто підкреслити, що в умовах активних інтеграційних процесів у Європі виникла потреба у виробленні спільних концепцій розвитку сільських територій та їх ефективної реалізації. Цю ідею підтримали засновники Європейської федерації фермерського і сільського туризму «Eurogites» [17], яка стала ключовою організацією у сфері сільського туризму (рис. 1.5, табл. 1.3):

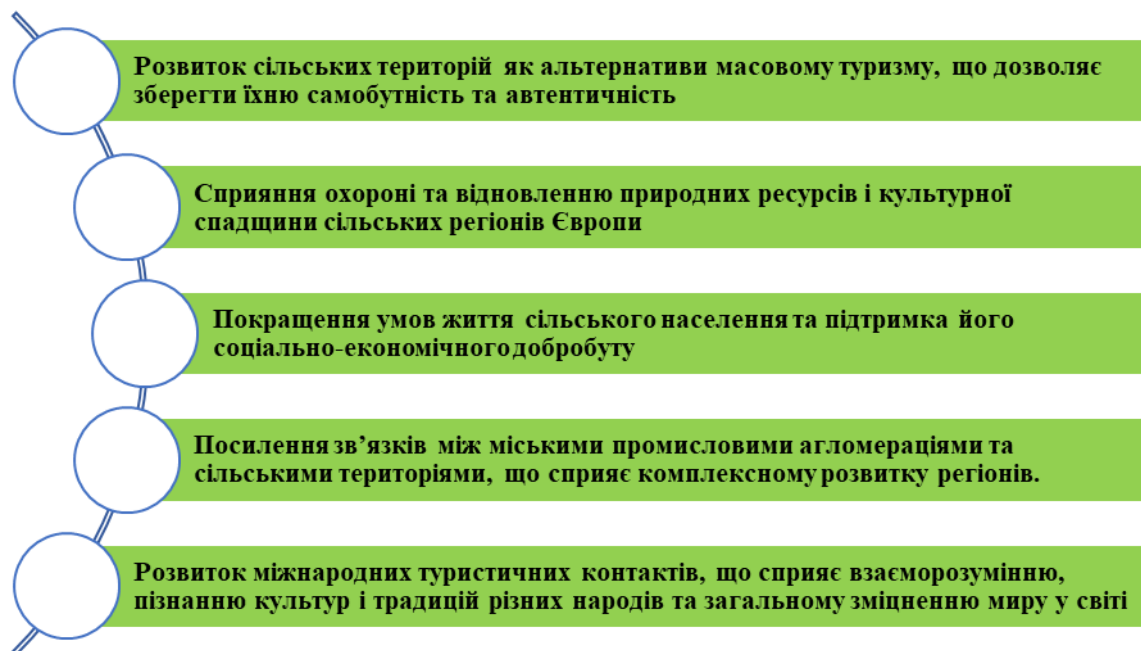

Рис. 1.5. Основні аспекти діяльності «Eurogites»

Джерело: побудовано автором за [17]

Таблиця 1.3. Пріоритетні критерії та рекомендації для успішної діяльності від «Eurogites»

Критерії, котрі потрібні для успішного розвитку СЗТ	Рекомендації, які потрібні для успішного розвитку СЗТ	Країни, в яких є організації – члени Федерації «Eurogites»
Отримання гарантій щодо належного місця на ринку туристично-рекреаційних послуг	Для успішного початку власної справи у сфері сільського туризму вкрай важлива не лише комплексна пропозиція туристичного продукту, але й водночас розуміння актуальних потреб споживачів послуг	Австрія, Бельгія, Болгарія, Великобританія, Греція, Грузія, Іспанія, Кіпр, Литва,
Отримання гарантій щодо успішного розвитку туризму на сільських дестинаціях	Доцільність використання тотожних стандартів якості для забезпечення однакового розуміння та сприйняття на європейському рівні	Люксембург, Польща, Румунія, Португалія, Сербія,
Отримання гарантій щодо високого економічного ефекту від діяльності	Важливість розроблення автентичного туристичного продукту для цієї дестинації	Словаччина, Словенія, Угорщина, Україна, Франція, Хорватія, Чехія, Швейцарія
Підвищення якості конкурентоспроможного туристичного продукту	Своєчасний, активний обмін актуальною інформацією та досвідом поміж європейськими країнами-партнерами	

Джерело: складено та доповнено автором за [17].

Важливим аспектом розвитку сільського туризму в Європі є формування єдиних стандартів і критеріїв якості туристичних послуг. Визнання цієї необхідності знайшло відображення у затвердженні у 1996 році проекту «Карта якості Eurogites», що визначає ключові вимоги до агротуристичних об'єктів.

Документ структурує стандарти за кількома тематичними блоками, зокрема:

1. Зовнішній вигляд садиби (будинку) – гармонійне поєднання з ландшафтом та збереження архітектурної автентичності.
2. Інтер'єр приміщень – відповідність стилю традиційного сільського житла, використання екологічних матеріалів.
3. Обслуговування житла – забезпечення високої якості гігієнічних норм та комфорту для гостей.
4. Професійна підготовка персоналу – орієнтація на якісний сервіс та гостинність.

5. Гарантування безпеки – відповідність сучасним вимогам щодо протипожежних заходів і безпеки відпочивальників [18].

Особлива увага приділяється збереженню автентичності будівель і послуг, що передбачає використання традиційних матеріалів та архітектурних рішень. Наприклад, не рекомендується облицьовувати дерево пластиковими панелями, замінювати дерев'яні вікна на пластикові або використовувати сучасні металеві чи скляні конструкції, оскільки це порушує історико-культурну спадщину сільської місцевості. З 2005 року Україна представлена в Європейській федерації фермерського і сільського туризму організацією «Всеукраїнська спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму» [19].

Уряди країн Європейського Союзу визнають, що сільський зелений туризм є важливим чинником соціально-економічного зростання для багатьох сільських регіонів. З огляду на це, ініціативи місцевих громад та активістів, спрямовані на розвиток агротуризму та екологічного відпочинку, отримують широку підтримку та сприяння на державному рівні. Це стимулює залучення інвестицій, створення нових робочих місць та збереження традиційної культури й природних ресурсів у сільській місцевості.

Сільський зелений туризм є основним рушієм розвитку сільських територій, сприяючи економічному зростанню, збереженню культури та біорізноманіття. І у кожному регіоні світу є свої характерні особливості його розвитку (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Порівняльні глобальні інтерпретації сільського зеленого туризму

Регіон	Наукова інтерпретація	Основні дослідження
Європа	Агротуризм, еко-оселі, культурний туризм	OECD (2001), Kastenholz et al. (2015)
Північна Америка	Стале перебування на фермах, туризм сільської спадщини	MacDonald & Jolliffe (2003), US National Parks Research
Азія	Туризм на базі громад, моделі екопоселень	Weaver (2010), ASEAN Ecotourism Reports
Латинська	Туризм корінних народів, туризм,	IUCN Reports, Costa Rica

Region	Наукова інтерпретація	Основні дослідження
Америка	орієнтований на збереження природи	Ecotourism Case Studies
Африка	Природоохоронний туризм, екологічний розвиток сільських територій	UNWTO (2020), African Ecotourism Reports

Джерело: складено автором

Інтеграція цифрових інструментів (ГІС, стратегії розумного туризму) має важливе значення для оптимізації планування сільського туризму. Виклики включають інфраструктурні обмеження, прогалини в політиці та ризики надмірного туризму в чутливих екосистемах. Найкращі практики передбачають залучення багатьох зацікавлених сторін, включаючи місцеві громади, державну політику та інвестиції приватного сектору.

Україна має значний потенціал для розвитку сільського зеленого туризму завдяки різноманітним ландшафтам, культурній спадщині та сільськогосподарським традиціям. Однак на його розвиток впливають специфічні економічні, соціальні та політичні чинники [20].

1. Економічні чинники:

а) занепад традиційного сільського господарства та сільської економіки.

Після розпаду Радянського Союзу багато сільських громад в Україні зіткнулися з економічним занепадом, безробіттям та міграцією до міст. Сільський туризм забезпечує додаткове джерело доходу для місцевих фермерів та бізнесу;

б) альтернатива більш вартісному, дорогому туризму.

У порівнянні з міським туризмом, сільський туризм пропонує дешевший і доступніший варіант для внутрішніх мандрівників. До прикладу, багато українців віддають перевагу сільському відпочинку в Карпатському регіоні через доступність.

2. Соціальні та культурні чинники:

а) багата етнокультурна спадщина.

Україна має сильні традиції народної музики, ремесел, фестивалів та сільської кухні, що робить культурний туризм привабливим. До прикладу,

гуцульська культура в Карпатах приваблює туристів, які цікавляться традиційним українським способом життя;

б) зростання тенденцій внутрішнього туризму.

Пандемія COVID-19 збільшила кількість внутрішніх подорожей, зробивши сільські дестинації більш популярними серед українців [21].

3. Екологічні та географічні чинники:

а) різноманітність природних ландшафтів.

Україна має ліси, гори, річки, флоро-фауністичне біорізноманіття та природоохоронні території, які ідеально підходять для екологічного та сільського зеленого туризму. Зрозуміло, що до прикладу Карпатські гори чи Яворівський національний природний парк приваблюють мандрівників та екотуристів;

➤ потенціал для розвитку органічного сільського господарства та агротуризму.

Великі площі сільськогосподарських угідь України роблять її ідеальною для вирощування екологічно чистих сільськогосподарських культур, відпочинку у сільських зелених садибах, популяризації майстер-класів з виноробства чи сироваріння, гастрономічного туризму. Про це і свідчить розвиток сільського зеленого туризму у багатьох регіонах нашої країни [22].

В Україні, теж, є важливою політична та інституційна підтримка. Насамперед, це підтримка сільського розвитку з боку уряду та ЄС. Україна отримала фінансування ЄС на проекти сільського туризму в рамках угод про співпрацю. Як приклад, Угода про асоціацію з ЄС сприяє сталому розвитку туризму.

Також велику роль відіграє децентралізація та реформи місцевого самоврядування. Нещодавні адміністративні реформи в Україні надали місцевим громадам більше контролю над розвитком туризму [23].

Незважаючи на свій потенціал, сільський зелений туризм в Україні стикається з низкою проблем:

- прогалини в інфраструктурі – погані дороги та обмежене громадське транспортне сполучення з сільською місцевістю;
- відсутність промоції – слабкі маркетингові стратегії у порівнянні з західноєвропейськими країнами;
- обмежені інвестиції – низький рівень залучення приватного сектору до розвитку сільського туризму;
- геополітичні проблеми – російсько-українська війна, що триває, впливає на туризм у певних регіонах.

Глобальні тренди та тенденції, існуючі в Україні, мають наступні ознаки (табл. 1.5):

Таблиця 1.5 – Порівняльний аналіз: глобальний та український контекст

Передумови	Глобальні тренди	Тенденції, характерні для України
Економічні	Сільський туризм як стратегія диверсифікації економіки	Альтернатива занепаду сільського господарства та слабкій сільській економіці
Соціально-культурні	Попит на автентичні враження, культурний туризм	Сильна етнокультурна спадщина (гуцули, козацькі традиції)
Екологічні	Фокус на сталий розвиток, екотуризм	Природні ландшафти (Карпати, Полісся) приваблюють екотуристів
Політичні	Сильні державні стимули, фінансування ЄС	Посилення співпраці з ЄС, реформи децентралізації

Джерело: складено автором

Виникнення та розвиток сільського зеленого туризму зумовлені економічними, соціальними, екологічними та політичними передумовами. На глобальному рівні ключову роль відіграють сталість, збереження спадщини та державна підтримка. В Україні основними рушійними силами є економічні перетворення, багата культурна спадщина та інтеграція до ЄС. Однак російсько-українська війна, інфраструктурні обмеження та політична нестабільність залишаються ключовими викликами на сучасному етапі.

1.3. Методика дослідження розвитку сільського зеленого туризму в світі, її характерні особливості

Дослідження розвитку сільського зеленого туризму вимагає міждисциплінарного підходу, що поєднує якісні та кількісні методи для аналізу економічних, екологічних, соціальних та просторових факторів. Нижче наведено структуровану класифікацію дослідницьких методологій, що використовуються у цій сфері. Розвиток сільського зеленого туризму вивчається з використанням трьох основних дослідницьких підходів (табл. 1.6):

Таблиця 1.6 – Підходи до досліджень СЗТ

Підхід	Фокус	Використані методи
Якісні дослідження	Розуміння місцевих перспектив, культурних впливів та управління	Інтерв'ю, фокус-групи, кейс-стаді, етнографічні дослідження
Кількісні дослідження	Вимірювання туристичного попиту, економічного впливу та екологічних змін	Опитування, статистичний аналіз, ГІС-картографування, великі дані
Дослідження змішаними методами	Поєднання якісних і кількісних даних для цілісного аналізу	Порівняльні тематичні дослідження, триангуляція джерел даних

Джерело: складено автором

Можуть використовуватися наступні методи дослідження за напрямками:

1. Методи економічного аналізу – оцінюють економічну життєздатність та вплив сільського зеленого туризму:

- оцінка економічного впливу – вимірює внесок у ВВП, рівень зайнятості та диверсифікацію доходів (до прикладу, моделі "витрати-випуск" для оцінки фінансових потоків);
- аналіз витрат і вигод – оцінює фінансову стійкість туристичних проектів (до прикладу, розрахунки повернення інвестицій для еко-будиночків);
- опитування та анкетування – збирає дані про витрати відвідувачів, розвиток місцевого бізнесу та створення робочих місць (до прикладу, дослідження витрат туристів у сільській місцевості Франції [24]).

2. Методи дослідження навколишнього середовища та сталого розвитку – оцінюють вплив туризму на природні ресурси та екосистеми:

- оцінка впливу на навколишнє середовище – оцінює вплив туризму на біорізноманіття, водні ресурси та ландшафти (до прикладу, оцінка впливу на навколишнє середовище екотуристичних будиночків в Амазонії);

- аналіз вуглецевого сліду – вимірює викиди CO₂ від діяльності сільського туризму (до прикладу, оцінка вуглецевого сліду екотуризму в скандинавських країнах);

- ГІС та дистанційне зондування – картування змін у землекористуванні, вирубки лісів та щільності туризму (до прикладу, ГІС-аналіз розвитку сільського туризму в Тоскані).

3. Соціокультурні методи дослідження – досліджують участь громади, збереження спадщини та соціальні наслідки:

- інтерв'ю із зацікавленими сторонами – проводяться з місцевими власниками бізнесу, політиками та туристами (до прикладу, інтерв'ю з корінними громадами в Латинській Америці щодо переваг туризму);

- фокус-групи – залучають місцеві громади до обговорення планування туризму (до прикладу, туристичні семінари на рівні громад у Непалі).

- етнографічні дослідження – спостереження за адаптацією місцевої культури до туризму (до прикладу, вивчення впливу агротуризму на сільські традиції в Японії).

4. Просторові та географічні методи дослідження – аналізують розподіл і доступність дестинацій сільського туризму:

- картування туристичних потоків – визначає популярні туристичні маршрути та сезонні зміни (до прикладу, картування туристичних потоків у сільській місцевості Польщі).

- оцінка пропускної спроможності – визначає максимальну стійку кількість туристів у сільській місцевості (до прикладу, оцінка обмеження кількості відвідувачів у заповідних сільських ландшафтах Канади) [25].

– аналіз доступності – досліджує транспортні мережі та інфраструктурні прогалини (до прикладу, аналіз дорожньої мережі для сільського туризму в Україні).

5. Методи дослідження політики та управління – оцінюють нормативно-правову базу та ефективність політики у сфері сільського зеленого туризму:

– порівняльний аналіз політики – порівнює політику сільського туризму в різних країнах (до прикладу, політика ЄС щодо сільського туризму в порівнянні з північноамериканськими моделями);

– SWOT-аналіз (сильні та слабкі сторони, можливості, загрози) – оцінює стратегічні плани розвитку (до прикладу, SWOT-аналіз сільського туризму у Східній Європі);

– метод Дельфі (опитування експертів) – збирає інформацію від експертів та політиків (до прикладу, прогнозування тенденцій сільського туризму в Азії).

Метод Дельфі – це структурована, заснована на експертних оцінках техніка прогнозування, яка використовується для досягнення консенсусу щодо складних питань шляхом проведення декількох раундів опитувань. У контексті дослідження сільського зеленого туризму метод Дельфі є цінним для визначення ключових тенденцій, викликів та можливостей у сталому сільському туризмі; розробки стратегій та політики розвитку екологічного туризму в сільській місцевості [26].

Отримання експертних висновків щодо соціально-економічного та екологічного впливу сільського зеленого туризму на навколишнє середовище.

Метод Дельфі є ітеративним процесом, який зазвичай включає три-чотири раунди опитувань серед групи експертів, зацікавлених сторін та осіб, відповідальних за розробку політики (рис. 1.6).

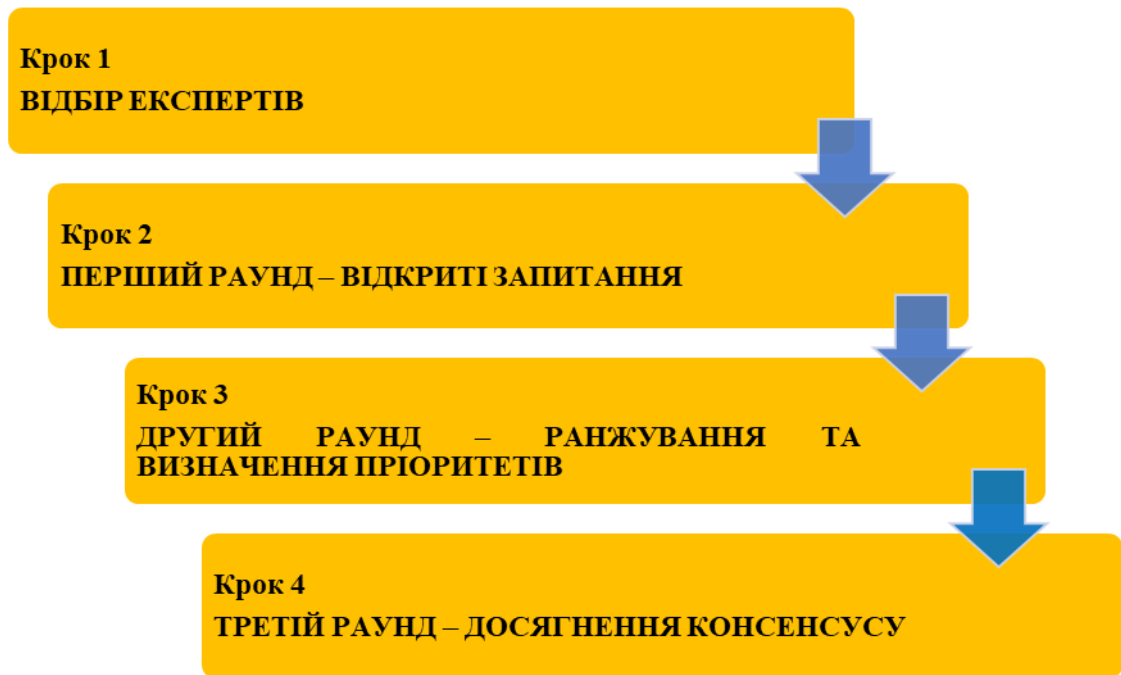

Рис. 1.6. Покрокова структура методу Дельфі
Джерело: побудовано автором

Крок 1. Відбір експертів

Експертами можуть бути:

- науковці, що спеціалізуються на туризмі та сталому розвитку;
- власники та підприємці у сфері сільського туризму;
- представники органів місцевого самоврядування, відповідальні за розвиток туризму;
- фахівці з охорони навколишнього середовища, які оцінюють вплив екотуризму на довкілля;
- лідери громад із сільської місцевості.

Крок 2. Перший раунд – відкриті запитання

Експертам надсилається анкета для збору якісної інформації з питань сільського зеленого туризму.

Приклади запитань:

- Які найбільші бар'єри для розвитку сільського зеленого туризму в Україні?
- Як екологічна сертифікація може підвищити стійкість сільського туристичного бізнесу?

– Яку роль має відігравати діджиталізація у просуванні сільського зеленого туризму?

Крок 3. Другий раунд – ранжування та визначення пріоритетів

Експерти переглядають і уточнюють ключові питання, визначені в першому раунді. Вони оцінюють та ранжують ці питання на основі важливості, реалістичності та впливу.

Експерти можуть погодитися, що відсутність інфраструктури, низький рівень діджиталізації та недостатнє фінансування є основними бар'єрами для сільського зеленого туризму.

Крок 4. Третій раунд – досягнення консенсусу

Експерти отримують узагальнені відповіді з попередніх раундів. Вони переоцінюють свої думки та надають остаточні висновки. Досягається консенсус щодо політичних рекомендацій та стратегій розвитку. Може бути досягнуто консенсусу, що державно-приватне партнерство та державне стимулювання є найкращими рішеннями для розвитку сільського зеленого туризму [27].

Застосування методу Дельфі в дослідженнях сільського зеленого туризму може відбуватися в контексті:

1. Розробки політики – допомагає урядам створювати політику сталого сільського туризму на основі експертного консенсусу.
2. Стратегічного планування – визначає довгострокові пріоритети розвитку екологічного туризму в сільській місцевості.
3. Аналізу ринкових тенденцій – прогнозує майбутні тенденції попиту на сільський туризм, такі як повільні подорожі та відновлювальний туризм.
4. Оцінки сталого розвитку – оцінює економічний, екологічний та соціальний вплив туристичних ініціатив.

Методи дослідження сільського зеленого туризму повинні бути міждисциплінарними, інтегруючи економічні, екологічні, соціальні та просторові перспективи. Поєднання якісних, кількісних та змішаних методів дослідження забезпечує всебічне розуміння його розвитку, сталості та впливу в усьому світі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПЛИВУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

2.1. Регіональні особливості та геопросторова організація туристично-рекреаційної діяльності у межах сільських територій України

Важливість сільських територій для туризму та рекреаційної діяльності в контексті соціально-економічного розвитку є критично важливим питанням, яке підкреслює потенціал сільських регіонів у сприянні загальному зростанню та сталому розвитку країни. Сільські території часто багаті на природні ресурси, культурну спадщину та традиційний спосіб життя, які можуть відігравати значну роль у розвитку туризму та рекреації. За умов належного розвитку та управління сільський туризм може принести значні соціально-економічні вигоди, включаючи диверсифікацію економіки, зменшення бідності та збереження навколишнього середовища (рис. 2.1).

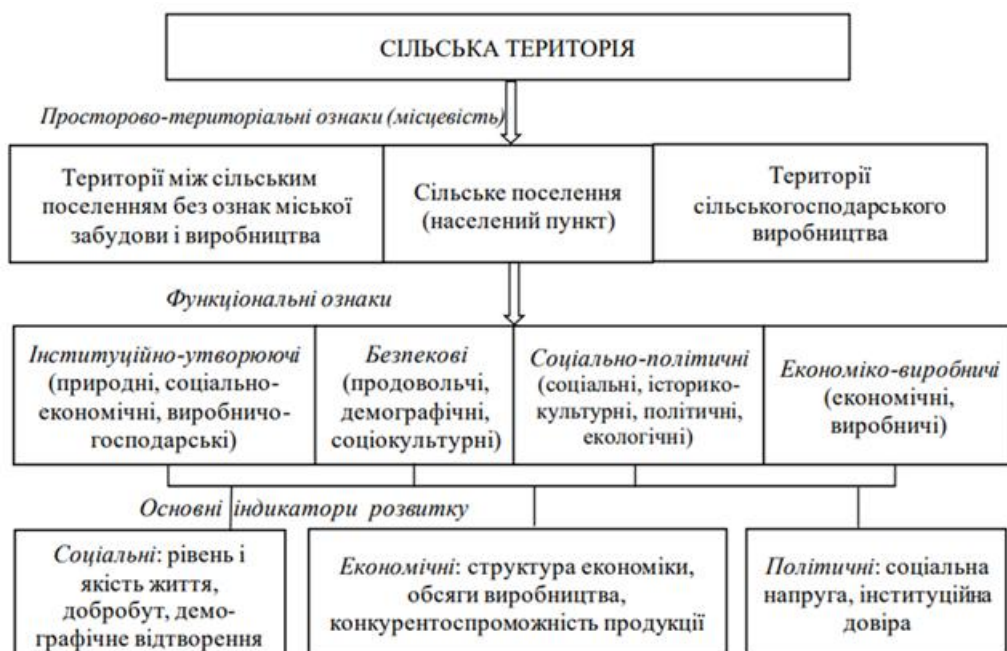

Рис. 2.1. Просторово-територіальні й функціональні ознаки сільської території [28]

На українських сільських територіях основними факторами, що сприяють розвитку, популяризації та бажанню населення займатися туристично-рекреаційною діяльністю є [29]: наявність значної частини сільськогосподарських угідь, які займають 70% земельного фонду нашої країни, проживання 31% населення у сільській місцевості; прикро констатувати, але високий рівень незайнятості (безробіття) або часткової зайнятості працездатного населення сіл (лише близько 10% працює в аграрному секторі на основі трудових угод); як позитивний аспект, наявність великої кількості сільськогосподарської продукції, дві третини якої виробляються в приватних особистих селянських господарствах. Власне сільський зелений туризм відіграє дуже важливу роль щодо залучення міських мешканців до традицій, звичаїв і побуту сільських громад, надаючи їм усі можливості максимально абстрагуватися від швидкого ритму міського життя та знайти можливість побути наодинці, відчуваючи єдність з первинною природою [30].

У період кризи 2020–2021 років СЗТ в Україні зазнав обмеженого розвитку, оскільки пандемія COVID-19 призвела до необхідності переналаштування української туристичної галузі на інноваційні форми діяльності, однією з яких став саме зелений туризм. На сучасному етапі, попри російсько-українську війну, цей напрямок активно розвивається в таких регіонах, як Карпати, Закарпаття, Полісся, Поділля та Буковина, де туристи проявляють інтерес до різноманітних форм зокрема власне зеленого туризму, включаючи спортивно-активний, активно-навчальний і пасивний (рекреаційний) види відпочинку. Крім того, ідеї спільної охорони навколишнього природного середовища, що є широко поширеними у західних країнах, доволі масштабно інтегруються в розвиток української туристичної індустрії [31].

Послуги, які надаються в контексті СЗТ – це різноманітна діяльність сільського господаря, котрий сам є власником гостинної садиби, та старається задовільнити весь перелік вимог споживачів послуг – туристів, рекреантів, екскурсантів на сільських територіях. Відпочиваючі можуть розраховувати на задоволення своїх туристично-рекреаційних потреб відповідно до реальних ресурсів сільського господарства та місцевої територіальної громади [32]. Для цього господарями використовуються усі власні ресурси: зелені садиби, житлові будинки, інфраструктурні об'єкти, господарські будівлі, реманент,

сільськогосподарську техніку, транспортні засоби, домашніх тварин і птицю, бджолосімії та продукти апітерапії, город, багаторічні насадження, власноруч й орендоване майно. Відтак, можна впевнено стверджувати, особисте селянське господарство вже є абсолютно самодостатньою одиницею, котра плідно працює для якісного створення продукції власного виробництва, а також може отримувати вигоду від супутніх видів сільськогосподарської діяльності [33]

Саме для такого виду відпочинку на українських сільських територіях, наша туристично-рекреаційна індустрія може запропонувати усім бажаючим гостинні садиби. Це земельна ділянка з житловим будинком, а також, додатково – господарсько-побутові приміщення, різні види інфраструктурних комунікацій, сільськогосподарські угіддя (зокрема сад, город, багаторічні насадження, за якими можна доглядати відпочиваючим) [34]. Існуючі вимоги до таких садиб у сільській місцевості, оцінка якості їхнього житлового фонду, повинні контролюватися відповідними стандартами (табл. 2.1). Варто наголосити, щороку кількість таких помешкань збільшується, а спектр послуг розширюється, проте, якби не було прикро це констатувати, здебільшого неофіційно [35; 36].

Таблиця 2.1 – Вимоги до житлового фонду (категорії садиб)

Блоки параметрів	Параметри	Категорія садиб		
		Базова	Поліпшена	Вища
Тип житла	Індивідуальний будинок	+	+	+
	Термін будівництва	-	+	+
	Період останнього капітального ремонту — після 2001 року	-	-	+
Технічне обладнання	Опалення	+	+	+
	Гаряче водопостачання (не постійне)	+	+	-
	Цілодобове гаряче й холодне водопостачання	-	-	+
	Водопровід	-	+	+
	Каналізація	-	+	+
	Санвузол у будинку (душ, ванна)	-	+	+
Вимоги до житлового фонду	Мінімальні розміри кімнат	+	+	+
	Мінімальні розміри додаткових площ на одного мешканця	-	+	+

Джерело: проаналізовано автором за [36].

На наших теренах найпопулярнішою DESTИНАЦІЄЮ у сфері надання послуг сільського туризму, особливо, під час російсько-української війни, є регіон Українських Карпат, зокрема, локації у межах чотирьох адміністративних областей: Закарпаття, Івано-Франківщини, Львівщини та Чернівецьчини. Характерними природними туристично-рекреаційними ресурсами цього регіону є ландшафтні, кліматотерапевтичні, гідрологічні, лісові, бальнеологічні, а також неперевершена історико-культурна спадщина [37]. Власне автентичність і самотність природи Карпатського краю, його багата матеріально-духовна спадщина приваблюють туристів, рекреантів, екскурсантів, а відтак це спонукає місцеве сільське населення до підприємницької активності у сфері сільського зеленого туризму. До прикладу, в Закарпатській області багато зелених (гостинних) садиб розташовані у смт Воловець, селах Шаян, Поляна, Косино, Ізки, Яноші, Вишка, с. Ставне, с. Осій тощо. На території села Колочава Міжгірського району є власне форелеве господарство, а неподалік м. Хуст функціонує відома в межах України ферма оленів [38].

Як вже згадувалося раніше, в Україні успішно функціонує Спілка сільського зеленого туризму України, яка є професійною ГО та популяризує галузь СЗТ на туристичному ринку. Вона об'єднує в комплексну мережу місцевих власників як селянських, так і фермерських господарств від базової до третьої (вищої) категорії під власним знаком якості «Українська гостинна садиба» [39]. До прикладу, садиба «Ставне 158» на Закарпатті є однією з таких господарств у цій мережі (рис. 2.2, табл. 2.2).

Рис. 2.2. Садиба «Ставне 158» (с. Ставне, Закарпаття)

Таблиця 2.2 – Характеристика послуг садиби «Ставне 158»

Характеристики	Трагування				
Категорія комфорту садиби					
Послуги та ціни у садибі	Ліжко / 1 ніч / 1 особа від 1200 грн				
Житло, котре пропонується гостям	 Окремий будинок	 Можна ставити намет			
Санітарні місця на території садиби	 Туалет в будинку	 Душ	 Можна користуватися кухнею для приготування їжі	 Можна привозити домашню тварину	 Можна користуватися пральною машиною
	 Можна перебувати з дітьми	 Можна дивитися телевізор	 Можна користуватися холодильником	 Є можливість доступу до Інтернету (Wi-Fi)	
Додаткові послуги в садибі	 English Розмовляють англійською мовою		 12 Приймаю протягом року		

Джерело: побудовано автором за [39].

Також власники садиби ще можуть повідомляти про додаткові інфраструктурно-комунікативні можливості та туристично-рекреаційні атракції, а також подавати короткий опис своєї садиби (рис. 2.3, 2.4).

 автобусна (залізнична) станція 1 км	 медична допомога 1 км	 музей, історичні пам'ятки 1 км	 ресторан, кафе, бар 10 км	 магазин, базар 0,3 км
 заправка 25 км	 можливість їздити на конях 40 км	 Рибалка 0,1 км	 можливість купатися 0,1 км	 можливість покататися у човні 100 км
 можливість кататися на велосипеді 0,1 км	 можливість кататися на лижах 12 км			

Рис. 2.3. Додаткові характеристики щодо відпочинку в садибі

Запрошуємо відвідати нашу затишну садибу, побудовану в далекому 1945 році. На початку 2000-х ми її відреставрували і почали приймати перших гостей. Садиба приваблива своєю автентичністю, хоча оснащена усім необхідним сучасним обладнанням. Ви побуваєте в атмосфері спокійного врівноваженого життя селян, відчуєте чистоту повітря і смак гірської води, яка сама тече у будинок по водогону ще австро-угорської доби. Навколишні пейзажі будуть милувати ваше око, а прогулянки лісом покажуть різноманіття флори, все навколо буде наповнене звуками лісу: струмками, пташками, а подекуди і тваринами.

Навколо села Ставне є багато цікавих місць для відвідин. Ми створили мапу цікавинок околиць. Є багато маршрутів для трейлу, вело та пішохідних прогулянок. Ми пропагуємо відпочинок у гармонії з природою.

У нашій садибі вже багато років сортується сміття. Це дуже легко, наші гості зазвичай все роблять вірно і залюбки. Таким чином, створюється компост, пластик і скло йде у переробку, а папір використовується на розпал дров'яної печі.

У нас є чітко прописані правила будинку. Дотримання яких, спрощує відпочинок гостей та роботу нам, як господарям.

Приймаємо з домашніми улюбленцями (щодо собак, допустимі малі і середні розміри).

Щиро запрошуємо!

Дмитро і Оксана Будинські 😊

Рис. 2.4. Оригінальний опис садиби від власників на сайті Спілки СЗТУ

На Івано-Франківщині місцеві власники садиб надають послуги сільського туризму у населених пунктах Ворохта, Верховина, Татарів, Криворівня, Дземброня, Мислівка, Яворів і багатьох інших. Варто акцентувати, що в цій області, високо у горах, розташоване оригінальне поселення для туристів – «Дідова хатчина» (с. Яворів Косівського району), де часто організують різні етнофестивалі, професійні майстер-класи з ліжникарства, гончарства та різьби (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Садиба «Вишиванка» (сміт Ворохта, Івано-Франківщина)

На Львівщині як українських туристів, так іноземців найбільше приваблюють унікальні природні території Сколівських Бескидів, історико-культурна спадщина, зокрема старовинні замки та музеї, лікувально-оздоровчі ресурси та санаторно-курортні комплекси, відомі не тільки в межах України, але і за кордоном. До таких можна віднести Трускавець, Моршин, Східницю, Великий Любінь, Немирів, Шкло [40].

Розвиток СЗТ сприяє збереженню духовної спадщини українського народу, фольклору, звичаїв, автентичних ремесел (ткацтва, вишивки, гаварецької кераміки). Найбільше сільських садиб розташовано на територіях громад селищ міського типу Славське, Шкло, сіл Розлуч, Кривка, Орявчик, Нагірне, Гребенів, Волосянка, Ясениця Замкова та багатьох інших (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Садиба «Валентина» (с. Сапіжанка, Львівщина)

На Чернівецьщині, у Хотині на Дністрі, відомим і вартим уваги туристично-рекреаційним об'єктом є Хотинська фортеця, одне зі 7-ми чудес України, котра датується XIII-XVIII ст. Послуги сільського зеленого туризму власники садиб надають у селищах міського типу Берегомет, Путила тощо, селах Дністрівка, Брусниця, Мошанець, Бернове, Макарівка, Вороновиця, Бузовиця, Товарниця, Виженка, Клішківці, Грозинці, Непоротово, Нижні Станівці та багатьох інших [41].

Цікавими виявилися результати онлайн-опитування, проведеного ДАРТ [42], щодо подорожей нашою країною під час російсько-української

війни. Питання стосувалися таких напрямів туристично-рекреаційної діяльності, зокрема і в сільській місцевості. Була проаналізована отримана інформація та інфографіка щодо найпоширеніших відповідей респондентів (рис. 2.7).

Онлайн-опитування	Найпоширеніші відповіді	%
Скільки разів ви відвідували інші регіони України з туристичною метою з 24 лютого 2022 року?	Не відвідував/ла жодного разу	54,7
	1-2 рази	26,0
	3-5 разів	12,0
Чи подорожуєте ви більш активно в певну пору року?	Так, влітку	47,6
	Ні	43,2
	Так, навесні	4,3
Що впливає на ваш вибір сезону для подорожей Україною?	Відпустка чи канікули	56,3
	Ціни на відпочинок	21,8
	Нічого не впливає	21,8
Якому виду відпочинку в Україні ви надасте перевагу зараз?	Піші прогулянки і дослідження міського середовища	54,0
	Культурний туризм (екскурсії до історичних пам'яток і музеїв)	28,4
	Відпочинок на пляжі	23,1
На що ви звертаєте увагу при виборі місця для подорожі?	Природа	51,5
	Цінова доступність та бюджет подорожі	45,7
	Культурна спадщина та історичні пам'ятки	35,6
Оберіть твердження щодо ставлення до подорожей в Україні під час воєнного стану, з яким ви найбільше згодні?	Ставлення до подорожей не змінилось	23,4
	Не подорожую через складне матеріальне становище	23,2
	Продовжую подорожувати, адже вважаю, що це спосіб підтримати країну економічно	21,1
Які перешкоди або обмеження ви бачите для подорожей в Україні в умовах воєнного стану?	Безпека	57,4
	Фінансові витрати	42,2
	Втрата доступу до морських курортів	24,4
Якими джерелами інформації ви користуєтеся, щоб більше дізнатися про місце подорожі (цікаві місця, місцеві виробники, послуги, екскурсії тощо)?	Інтернет	63,3
	Соціальні мережі	48,9
	Друзі / знайомі, які вже були в тій місцевості	28,2

Рис. 2.7. Аналіз результатів онлайн-опитування, проведеного ДАРТ
Джерело: побудовано автором за [42]

Сільські території відіграють ключову роль у ширшому контексті соціально-економічного розвитку завдяки туризму та рекреаційній діяльності. Розвиваючи сталий туризм, сільські регіони можуть покращити свої економічні перспективи, зберегти культурну спадщину та сприяти збереженню довкілля. Однак ефективне управління, ретельне планування та зосередженість на сталому розвитку необхідні для того, щоб зростання туризму приносило довгострокові вигоди сільським громадам, зберігаючи при цьому їхній унікальний характер і природну красу.

2.2. Роль SWOT- і PEST-аналізів у контексті основних аспектів розвитку сільського зеленого туризму в Україні

Сільський зелений туризм в Україні має великий потенціал для стимулювання економічного зростання, збереження культурної спадщини та сприяння сталому розвитку. Однак на його розвиток впливають внутрішні (SWOT-аналіз) та зовнішні (PEST-аналіз) фактори (табл. 2.3, 2.4).

Таблиця 2.3 – SWOT-аналіз розвитку сільського зеленого туризму в Україні

Сильні сторони (внутрішні позитивні фактори)	Слабкі сторони (внутрішні негативні фактори)
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Унікальні природні та культурні ресурси: <ul style="list-style-type: none"> ➢ різноманітні ландшафти: – Карпатські гори, поліські ліси, степові райони та узбережжя Чорного моря; ➢ багата культурна спадщина: гуцульські традиції, козацька історія, традиційні ремесла та народні фестивалі. ✓ Зростання внутрішнього туризму: <ul style="list-style-type: none"> ➢ зростання інтересу до місцевих та природних подорожей через геополітичну нестабільність; ➢ доступна туристична альтернатива для українців, які віддають перевагу подорожам всередині країни; ➢ потенціал для агротуризму та екотуризму; ➢ великі сільськогосподарські угіддя 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Погана інфраструктура: <ul style="list-style-type: none"> ➢ поганий стан доріг та відсутність громадського транспорту до сільської місцевості; ➢ недостатня кількість сучасних засобів розміщення та послуг у багатьох сільських регіонах. ✓ Обмежений маркетинг та брендинг: <ul style="list-style-type: none"> ➢ слабка міжнародна промоція та цифрова присутність українського сільського туризму; ➢ відсутність професійної підготовки з управління туризмом для місцевого бізнесу. ✓ Сезонність сільського туризму: <ul style="list-style-type: none"> ➢ холодні зими обмежують активний відпочинок на свіжому повітрі та відпочинок на природі;

<p>створюють можливості для відпочинку на фермах, винного туризму та туризму органічних продуктів харчування;</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ зростає попит на екологічний туризм. <p>Децентралізація та реформа місцевого самоврядування – місцеві громади тепер мають більше контролю над туристичними проектами та розвитком сільських територій.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ низький рівень приватних інвестицій та державної підтримки; ➤ мало фінансових стимулів, субсидій чи грантів для підприємців, які займаються сільським туризмом. <p>Малий бізнес стикається з високими стартовими витратами та бюрократичними проблемами.</p>
<p>Можливості (зовнішні позитивні фактори)</p>	<p>Загрози (зовнішні негативні чинники)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Інтеграція до ЄС та міжнародна співпраця: <ul style="list-style-type: none"> ➤ потенційний доступ до програм ЄС з розвитку сільського туризму (LEADER, Horizon Europe); ➤ зростаючий інтерес до транскордонного туризму з Польщею, Румунією, Словаччиною та Молдовою; ➤ зростання глобального попиту на сталий та екологічний туризм; ➤ екологічно свідомі мандрівники надають перевагу органічним продуктам харчування, відпочинку на природі та стравам від ферми до столу. ✓ Діджиталізація та розвиток розумного туризму: <ul style="list-style-type: none"> ➤ онлайн-платформи (Airbnb, Booking.com) можуть допомогти малому сільському бізнесу залучити туристів; ➤ віртуальний туризм, розумні карти та цифрові розповіді можуть покращити досвід відвідувачів; ➤ розвиток місцевого бізнесу на базі громад та місцевого населення; ➤ розширення місцевих гостьових будинків, ремісничих ринків та сільського гастрономічного туризму. <p>Кооперативи та мережеві зв'язки між сільськими підприємствами можуть зміцнити галузь.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Геополітичні та безпекові ризики: <ul style="list-style-type: none"> ➤ війна з Росією, що триває, впливає на довіру до туризму та обмежує подорожі; ➤ обмеження на поїздки та невизначеність відлякують іноземних туристів. ✓ Зміна клімату та екологічні ризики: <ul style="list-style-type: none"> ➤ екстремальні погодні явища (повені, посухи) можуть вплинути на інфраструктуру сільського туризму; ➤ вирубка лісів та деградація земель можуть зменшити привабливість екологічного туризму. ✓ Конкуренція з боку сусідніх країн: <ul style="list-style-type: none"> ➤ такі країни, як Польща, Румунія та Словаччина, пропонують краще розвинену інфраструктуру сільського туризму; ➤ економічна нестабільність та інфляція. <p>Зростання цін на паливо, продукти харчування та проживання може зменшити туристичні витрати.</p>

Джерело: побудовано автором

PEST-аналіз оцінює політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори, що впливають на розвиток сільського зеленого туризму.

Таблиця 2.4 – PEST-аналіз розвитку сільського зеленого туризму в Україні

Політичні фактори	Економічні фактори
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Підтримка та узгодження політики ЄС: ➢ Україна має можливість отримати доступ до фінансування сільського туризму з боку ЄС; ➢ Угода про асоціацію з ЄС сприяє політиці сталого туризму. ✓ Децентралізація управління: ➢ місцеві громади тепер керують власними туристичними ініціативами, що покращує залучення місцевих жителів. ✓ Геополітична нестабільність: ➢ війна, що триває, впливає на безпеку туризму, обмежуючи іноземні інвестиції; ➢ поради щодо подорожей зменшують міжнародні туристичні прибуття; ➢ бюрократичні бар'єри та регуляторні прогалини; ➢ складні процеси ліцензування для сільського туристичного бізнесу. Відсутність стандартизованих туристичних правил для сільських закладів розміщення та послуг. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Туризм як рушій розвитку сільських територій: ➢ туризм створює нові робочі місця та можливості для бізнесу в сільській місцевості; ➢ Заохочує розвиток місцевого виробництва продуктів харчування, ремесел та послуг гостинності; ✓ Доступні подорожі для внутрішніх туристів: ✓ дешевша альтернатива у порівнянні з міським або міжнародним туризмом; ✓ низький рівень інвестицій у сільський туризм; ✓ мало фінансових стимулів, субсидій та державних грантів для підприємців; ✓ економічна нестабільність та інфляція. Зростання цін на продукти харчування, паливо та розвиток інфраструктури впливають на життєздатність бізнесу.
Соціальні фактори	Технологічні фактори
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Потужна культурна ідентичність та спадщина: ➢ традиційні ремесла, народні фестивалі та регіональна кухня приваблюють культурних туристів; ➢ туризм на базі громад дозволяє місцевим жителям зберігати традиції, отримуючи при цьому дохід; ➢ зростання інтересу до екологічного туризму; ➢ молоде покоління більше зацікавлене в екологічно чистих подорожах. ✓ Брак кваліфікованої робочої сили: ➢ обмежена кількість навчальних програм у сфері гостинності для сільських підприємців. ✓ Прогалини у сфері послуг між містом та селом Мовні бар'єри, брак професійних туристичних послуг та поганий досвід гостей знижують привабливість. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Зростаюче використання цифрового маркетингу та онлайн-бронювання: ➢ розширення доступу до Airbnb, Booking.com, TripAdvisor допомагає просувати сільське проживання; ➢ маркетинг у соціальних мережах (Instagram, TikTok) підвищує обізнаність про сільський туризм. ✓ Розвиток технологій розумного туризму: ➢ віртуальна реальність (VR), інтерактивні карти та туристичні асистенти зі штучним інтелектом покращують доступність; ➢ обмежений доступ до Інтернету в сільській місцевості; ➢ у деяких віддалених селах відсутнє потужне покриття інтернету або мобільного зв'язку. ➢ повільне впровадження систем онлайн-бронювання. Багато невеликих сільських закладів розміщення покладаються на телефонне бронювання, а не на цифрові платформи.

Джерело: побудовано автором

Якщо підсумувати SWOT- та PEST-аналізи, то можна згрупувати такі основні висновки (табл. 2.5):

Таблиця 2.5 – Основні висновки комплексного SWOT- та PEST-аналізів

Категорія	Основні висновки
Сильні сторони	Багаті природні та культурні ресурси, зростаючий внутрішній туризм, потенціал для агротуризму та екотуризму, реформа місцевого самоврядування.
Слабкі сторони	Погана інфраструктура, обмежений маркетинг, сезонність, низький рівень інвестицій.
Можливості	Інтеграція до ЄС, глобальний попит на сталий туризм, діджиталізація, туризм, керований громадою.
Загрози	Війна та безпекові ризики, зміна клімату, конкуренція з боку сусідніх країн, економічна нестабільність.
Політичні фактори	Підтримка ЄС, переваги децентралізації, але геополітична нестабільність і бюрократичні бар'єри.
Економічні фактори	Створення робочих місць, доступні внутрішні подорожі, але низький рівень інвестицій та інфляція.
Соціальні фактори	Потенціал культурного туризму, зростаючий інтерес до екологічного туризму, але брак кваліфікованої робочої сили.
Технологічні фактори	Зростання онлайн-маркетингу та розумного туризму, але поганий інтернет у сільській місцевості.

Джерело: побудовано автором

Отже, можна висловити наступні рекомендації щодо розвитку сільського зеленого туризму в Україні:

- покращити маркетинг та брендинг за допомогою цифрових платформ;
- навчати сільських підприємців готельному та туристичному менеджменту;
- розробляти програми стимулювання для сільського бізнесу (зниження податків, гранти);
- модернізувати сільську інфраструктуру (дороги, інтернет, громадський транспорт);
- посилити політику в сфері екотуризму та програми сертифікації;
- розширити партнерство з туристичними ініціативами ЄС;

- розвивати проекти розумного туризму (VR-досвід, путівники на основі штучного інтелекту);
- просувати Україну як конкурентоспроможну дестинацію сільського зеленого туризму як в Європі, так і у світі;
- інтегрувати заходи зі стійкості до зміни клімату в планування сільського туризму.

2.3. Аналіз впливу сільського зеленого туризму на соціально-економічний розвиток України

Сільський зелений туризм є стратегічним інструментом регіонального розвитку, особливо на територіях, які стикаються з економічною стагнацією, депопуляцією та недостатнім використанням природних і культурних ресурсів. Соціально-економічні переваги сільського туризму є багатовимірними і впливають на формування доходів, зайнятість, соціальну інтеграцію та екологічну стійкість. Переваги від популяризації туризму на сільських територіях підкріплені емпіричними дослідженнями, статистичними даними та конкретними прикладами.

Як вже було частково обумовлено у попередніх підрозділах, економічні переваги розвитку сільського туризму насамперед полягають у генеруванні доходів та економічній диверсифікації. Туризм створює нові джерела доходів для сільської економіки, зменшуючи залежність від традиційних галузей, таких як сільське господарство. Сільський зелений туризм підтримує місцевий бізнес, включаючи готельно-ресторанне господарство, виробництво продуктів харчування, автентичні ремесла та екотуризм. Так, за даними Європейської Комісії за 2022 рік, у сільських регіонах Іспанії агротуризм створював 12% місцевого ВВП. В італійському регіоні Тоскана сільський туризм приносить 1,5 мільярда євро щорічно, стимулюючи мале фермерство та збереження спадщини. Отож, уряди країн світу повинні надавати фінансові стимули (гранти, податкові

пільги) для підприємців, які займаються сільським туризмом, щоб стимулювати місцеву економіку [43].

По-друге, розвиток туристично-рекреаційної індустрії впливає на зростання зайнятості та скорочення сільського безробіття. Сільський туризм створює як безпосередні, так і опосередковані можливості для працевлаштування, протидіючи наслідкам депопуляції сільських територій. У залежних від туризму сільських районах сезонні коливання зайнятості можна стабілізувати шляхом диверсифікації туристичної діяльності протягом року.

Звіт ОЕСР (2021) показує, що сільський туризм створює на 10-20% більше робочих місць, ніж традиційні сільські галузі. До прикладу, в Австрії сільський туризм підтримує 140000 робочих місць з повною зайнятістю, значно зменшуючи міграцію молоді до міст. Отже, необхідно впроваджувати навчальні програми для сільських підприємців у сфері гостинності, цифрового маркетингу та екотуризму.

По-третє, щодо розвитку інфраструктури та регіональних інвестицій, сільський туризм заохочує фінансування інфраструктури, такої як дороги, громадський транспорт, цифровий зв'язок та санітарію. Це стимулює прямі іноземні інвестиції у сільську гостинність, що призводить до покращення державних та комунальних послуг [44].

До прикладу, Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР) виділив 5 мільярдів євро на інфраструктуру сільського туризму у Східній Європі. У норвезьких фіордах інвестиції в екотуризм призвели до того, що 75% сільських домогосподарств отримали доступ до широкосмугового зв'язку.

Сільський зелений туризм (СЗТ) в Україні є стратегічним сектором, який потужно сприяє регіональному економічному зростанню, соціальній стабільності та сталому природокористуванню. Враховуючи великі площі сільських територій України, багату культурну спадщину та природні ресурси, розвиток туризму відіграє ключову роль у диверсифікації місцевої економіки, зменшенні депопуляції сільських територій та сприянні сталому землекористуванню (рис. 2.8).

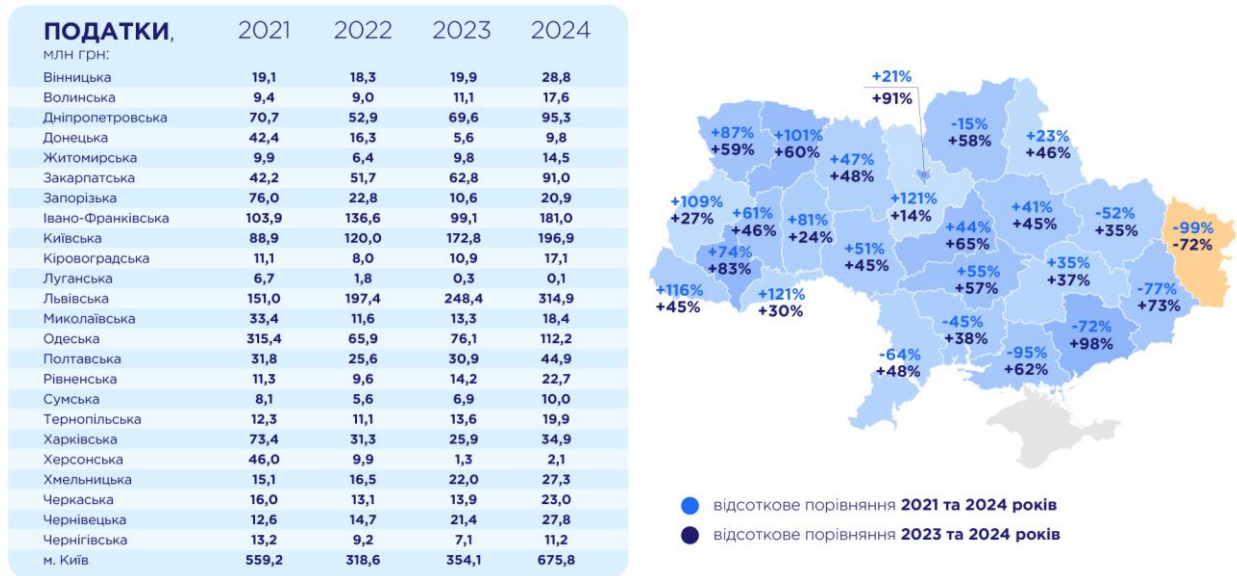

Рис. 2.8. Показники аналізу податкових надходжень у розрізі областей України (2021–2024) [42]

Вперше за три десятиліття незалежності, за ініціативи ДАРТ, компанія «Х'юмен Ресерч» здійснила масштабне аналітичне дослідження, спрямоване на збір статистичних даних щодо вподобань українських і іноземних туристів [42].

Перше дослідження у сфері в'їзного туризму було проведене відповідно до рекомендацій ООН з міжнародної статистики туризму та Всесвітньої туристичної організації (UNWTO). В опитуванні взяли участь майже 4 тисячі іноземних мандрівників із 87 країн світу. Основною метою дослідження стало визначення ключових причин відвідування України іноземцями, а також оцінка середнього рівня їхніх витрат під час перебування в країні.

Аналіз результатів показав, що більшість туристів обирали для подорожей великі міста з міжнародними аеропортами – Київ, Львів, Одесу та Харків. Водночас лише 9% респондентів провели весь час свого візиту в межах одного населеного пункту, що свідчить про значний інтерес до внутрішніх туристичних маршрутів України [42].

Рівень задоволеності іноземних туристів від перебування в Україні залишається доволі високим: 78% респондентів оцінили країну як привабливий і безпечний напрямок для подорожей. Найбільше захоплення серед закордонних

гостей викликала унікальна природна краса України, яку відзначили 85% опитаних. Високу оцінку також отримала національна кухня, яку схвально оцінили 82% респондентів. Архітектурна спадщина країни справила позитивне враження на 79% туристів, а історичні й культурні пам'ятки зацікавили 75% відвідувачів. Ці результати свідчать про значний туристичний потенціал України та її здатність приваблювати мандрівників різних уподобань.

Для проведення другого дослідження, спрямованого на аналіз уподобань внутрішніх туристів, Український центр соціальних реформ розробив спеціальну методологію. У межах цього дослідження було опитано понад 23 тисячі респондентів, що проживають як у містах, так і в сільській місцевості по всій території України [42; 45].

Основна мета дослідження полягала у виявленні ключових тенденцій туристичної поведінки громадян: визначенні основних напрямків подорожей, їхньої мотивації як в межах країни, так і за кордоном, а також оцінці середнього рівня витрат на подорожі. Отримані дані дозволяють сформулювати комплексне уявлення про внутрішній туристичний ринок та його динаміку.

Згідно з отриманими аналітичними даними, внутрішній туризм в Україні є більш поширеним серед мешканців міських агломерацій, зокрема жителів великих міст. Найвищу туристичну активність демонструють жителі східних і західних регіонів країни, тоді як у південних і центральних областях інтенсивність подорожей дещо нижча.

Основним мотивом для подорожей серед українців є відпочинок, дозвілля та проведення відпустки, що зазначили 68% опитаних. Водночас 48% респондентів надають перевагу пляжному туризму, 36% обирають екскурсійні маршрути, 17% віддають перевагу подорожам у гірські регіони, а для 14% мандрівників пріоритетним напрямком є лікувально-оздоровчий туризм. Ці результати дають змогу оцінити структуру туристичних уподобань населення та окреслити перспективи розвитку різних сегментів туристичного ринку [42].

Аналіз виїзного туризму засвідчив, що щонайменше один раз за кордон подорожували 18% громадян України. Найактивнішу категорію серед них становлять особи віком 25–34 роки.

Основною метою закордонних поїздок для переважної більшості опитаних (77%) був відпочинок. Найбільш популярними напрямками залишаються європейські країни, куди подорожували 42% респондентів, а також Туреччина (28%) та Єгипет (21%). Отримані дані дають змогу окреслити ключові тенденції виїзного туризму та визначити фактори, що впливають на вибір закордонних напрямків серед українців [42].

За даними Державної служби статистики України (2021), внесок туризму у ВВП становить приблизно 2,5%, причому частка сільського туризму в ньому зростає. За даними Всесвітньої ради з подорожей та туризму (WTTC), збільшення можливостей для розвитку СЗТ в Україні може створити понад 200000 робочих місць у сільській місцевості.

Щодо економічних показників, сільський зелений туризм та екотуризм забезпечують альтернативні джерела доходу для сільських підприємців, фермерів та землевласників. Зростання малих та середніх підприємств сприяє розвитку підприємництва у сільській місцевості, включаючи зелені садиби, органічні фермерські господарства, ремісничі підприємства та операторів екологічного туризму. До прикладу, на Закарпатті СЗТ і агротуризм становлять 15-20% доходу домогосподарств у деяких селах, особливо тих, що займаються винним чи гастрономічним туризмом [46].

Щодо соціального впливу сільського зеленого туризму в Україні, за допомогою цієї діяльності відбувається утримання населення та зменшення міграції. За даними Світового банку, в Україні спостерігається різка тенденція до депопуляції сільського населення - сільське населення скоротилося на 1,2 мільйона з 2001 по 2021 рік.

За даними Міністерства економіки України, сільські райони з розвиненою туристичною інфраструктурою мають нижчі показники міграції молоді, оскільки туризм забезпечує стабільну зайнятість [47].

За спостереженнями, в Івано-Франківській області ініціативи сільського туризму дозволили залишити в селах на 30% більше молодих фахівців у порівнянні з регіонами, де туризм не розвивається.

Сільський зелений туризм впливає на збереження культури та розвиток громад, підтримує місцеві традиції шляхом створення ринків для ремесел, традиційної кухні та фольклорних заходів. Це заохочує активність громади, де місцеві жителі керують туристичною діяльністю та отримують безпосередню вигоду від неї.

Програми збереження гуцульської культури в Карпатах поєднують розвиток СЗТ з місцевими фестивалями, майстер-класами та походами екостежками та маршрутами, залучаючи понад 500 000 відвідувачів щороку.

У контексті збереження природних ресурсів та біорізноманіття, сільський зелений туризм стимулює стале, екологічно чисте землекористування шляхом стимулювання до органічного землеробства, туризму на природоохоронних територіях і сталого лісового господарства. Сприяє розвитку туризму на ПОТ, зменшуючи тиск на такі перенасичені туристами дестинації, як Київ і Львів.

Ініціатива з розвитку екотуризму в Шацькому національному природному парку на Волині зменшила незаконну вирубку лісів на 30% з 2015 року, оскільки місцеві жителі тепер покладаються на доходи від туризму.

Сільський зелений туризм просуває ініціативи зеленого будівництва, включаючи будинки для гостей на сонячних батареях, переробку відходів та стале водокористування. Інвестиції в сільські дорожні мережі та цифрову інфраструктуру слідують за розширенням RGT.

У Львівській області кількість садиб, що використовують сонячні панелі, зросла на приблизно на 35% з 2018 року завдяки програмам сталого розвитку, що фінансуються ЄС [48].

Основними викликами у контексті розвитку туризму на сільських територіях є нестача фінансування та державної підтримки. За даними Міністерства фінансів України, у 2022 році лише 0,8% туристичних інвестицій спрямовувалося на сільський туризм. Відчувається недостатній маркетинг,

міжнародна промоція, а також сезонна залежність, із високою кількістю туристів влітку та взимку, але низькою активністю в інші сезони.

Політичними рекомендаціями для сталого зростання та популяризації СЗТ є:

- Державно-приватне партнерство, яке дозволить збільшити інвестиції в інфраструктуру сільського туризму та цифрові платформи.
- Екосертифікація та стандарти ЄС, що дозволить запровадити екологічне маркування для підприємств сільського туризму, подібне до системи екологічного маркування ЄС.
- Агроекологічні туристичні кластери, що будуть розвивати регіональні туристичні кластери, такі як винний туризм в Одесі, екологічний і гірський туризм у Карпатському регіоні.

До прикладу, польсько-українська модель співпраці у сфері сільського туризму збільшила транскордонний екологічний туризм на 40% з 2017 року, демонструючи успіх регіональної співпраці [49].

Сільський зелений туризм є ключовим рушієм соціально-економічного розвитку в Україні. За умови підтримки стратегічних інвестицій, діджиталізації та політики сталого розвитку, СЗТ може:

- ✓ збільшити ВВП та створення робочих місць, зменшуючи бідність у сільській місцевості;
- ✓ запобігти депопуляції сільських територій, утримуючи молодь та кваліфіковану робочу силу.
- ✓ забезпечити збереження навколишнього середовища, сприяючи сталому землекористуванню.

2.4. Стан екологічної безпеки та заходи для її покращення

У контексті зростаючого туристичного споживання забезпечення сталого розвитку територій набуває особливої ваги. Місцева влада, на території якої

розташовані садиби сільського зеленого туризму або яка має потенціал для його розвитку, опиняється перед двоєдиним завданням: з одного боку, сприяти зростанню туристичної привабливості регіону та збільшенню потоку відвідувачів, а з іншого – зберігати культурну спадщину, екосистеми та дотримуватись екологічних стандартів.

Окремою проблемою є невідновлюваний характер багатьох туристичних об'єктів, зокрема історико-архітектурних пам'яток і природних ландшафтів. Ефективним механізмом розв'язання цього питання є концепція сталого (збалансованого) розвитку, що передбачає регулювання туристичних потоків та встановлення допустимого навантаження на територію або об'єкти культурної спадщини. Такий підхід дає змогу визначати рівень навантаження за фізичними, екологічними, психологічними та соціальними параметрами, забезпечуючи гармонійний розвиток туризму без шкоди для довкілля та культурного надбання.

З розширенням та диверсифікацією господарської діяльності в сфері сільського зеленого туризму зростає необхідність ефективної екологічної оцінки та контролю у галузях, що можуть негативно впливати на стан довкілля та здоров'я населення. У зв'язку з цим першочергового значення набуває створення комплексної системи еколого-орієнтованого моніторингу та управління природними й людськими ресурсами.

Такий підхід передбачає оптимальне балансування інтересів усіх зацікавлених сторін: забезпечення високого рівня задоволення потреб туристів, раціональне використання природно-рекреаційного потенціалу регіонів, створення економічно сприятливих умов для місцевого населення, а також мінімізацію негативного впливу на природні екосистеми, спричиненого туристичною та господарською діяльністю. Впровадження подібних механізмів сприятиме сталому розвитку регіонів, гармонійному поєднанню економічних інтересів та природоохоронних заходів, що є ключовим аспектом відповідального туризму.

Екологічний аудит відіграє ключову роль у процесах екологічної оцінки та контролю, будучи невід'ємною складовою сучасних механізмів прийняття рішень у сфері природокористування та охорони довкілля. Вплив туризму на навколишнє середовище визначається передусім масштабами господарської діяльності та специфікою туристичних практик у певному регіоні.

Наразі існує дефіцит достовірної статистичної інформації щодо агроекологічного стану територій, де розвивається сільський зелений туризм. Зокрема, відсутні комплексні дані щодо якості ґрунтів, рослинної продукції, питної води, а також санітарного стану присадибних господарств. Водночас технології сільськогосподарського виробництва, що застосовуються місцевими жителями, не завжди відповідають медико-біологічним вимогам та стандартам якості. Відсутність належного моніторингу технологічних процесів у сільському господарстві посилює негативний екологічний вплив, спричиняючи деградацію агроecosystem, погіршення якості життя та потенційні ризики для здоров'я населення.

З огляду на це особливо актуальним є комплексне дослідження придатності сільськогосподарських земель для вирощування екологічно безпечної продукції, що має стати основою для сталого розвитку сільського зеленого туризму. Такий підхід сприятиме формуванню екологічно орієнтованого аграрного виробництва, підвищенню якості сільськогосподарської продукції та забезпеченню високих екологічних стандартів у сфері туризму.

В Україні функціонує система добровільної сертифікації сільських садіб під назвою «*Українська гостинна садиба*», яка класифікує об'єкти за чотирма категоріями – від базового рівня (найнижчого) до третього (найвищого). Сертифікація, що здійснюється *Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму*, оцінює такі аспекти, як матеріально-технічне забезпечення, навколишнє сільське середовище, компетентність господарів, рівень сервісу та заходи з утилізації відходів.

Проте, слід зазначити, що наявність або відсутність такої сертифікації не має суттєвого впливу на попит у сфері сільського зеленого туризму. На нашу

думку, для того щоб сільська садиба або туристична локація могла отримати статус садиби зеленого туризму, її діяльність має відповідати *екологічним стандартам*, що може бути підтверджено відповідною екологічною сертифікацією. Запровадження таких стандартів сприятиме розвитку екологічно відповідального туризму, який поєднує комфортний відпочинок із збереженням природного середовища.

Для оцінки екологічного стану територій, забезпечення якісного надання послуг у сфері сільського зеленого туризму та підвищення конкурентоспроможності окремих садиб або регіонів, зацікавлені сторони, зокрема юридичні та фізичні особи (обласні, районні, міські адміністрації, сільські та селищні ради, власники садиб та особистих селянських господарств), можуть ініціювати проведення екологічного аудиту.

Ця процедура спрямована на аналіз рівня та характеру впливу сільськогосподарської діяльності на конкретні земельні ділянки чи території, визначення пріоритетних напрямків їх подальшого розвитку, розробку ефективних програм екологічного оздоровлення забруднених територій та впровадження оптимальних стратегій раціонального природокористування. Проведення екологічного аудиту сприятиме формуванню екологічно сталих підходів до господарської діяльності, збереженню природного середовища та підвищенню привабливості сільських територій для туристів.

Екологічний аудит виконує низку ключових завдань, спрямованих на забезпечення екологічної відповідності та сталого розвитку територій, залучених до сільського зеленого туризму. Зокрема, він включає збір, аналіз та узагальнення інформації про екологічний стан певної території або окремого селянського господарства з метою формування обґрунтованого екологічного висновку.

Аудит дозволяє визначити відповідність діяльності об'єкта чинним законодавчим нормам та екологічним стандартам, а також оцінити вплив сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності на довкілля.

Окрему увагу приділяють аналізу ефективності заходів щодо охорони навколишнього середовища, їхньої повноти та обґрунтованості.

Досвід провідних країн світу свідчить, що ефективність екологічного аудиту залежить від трьох основних чинників: усвідомлення власником чи керівником необхідності проведення аудиту, максимальної прозорості в оцінці всіх екологічних аспектів діяльності, а також ефективної взаємодії між аудиторською групою та фахівцями підприємства.

У країнах Європейського Союзу широко застосовується система екологічного менеджменту та аудиту (EMAS), розроблена для оцінки та підвищення екологічних стандартів діяльності підприємств, а також для забезпечення відкритого доступу до екологічної інформації. За результатами аудиту формується екологічна декларація, яка є обов'язковою для публічного оприлюднення, що дозволяє споживачам отримати вільний доступ до даних про екологічний вплив виробництва та використання певного продукту.

Екологічна декларація містить комплексну інформацію про вплив на навколишнє середовище та включає такі ключові аспекти:

- характеристики території сільського туризму, зеленої садиби чи агрооселі, зокрема рівень впливу їх діяльності на довкілля;
- екологічна безпека туристичних маршрутів, що оцінює можливий вплив перебування на певній території як на природу, так і на здоров'я людини;
- дані про харчові продукти, їх відповідність концепції "зеленої" економіки та екологічним стандартам виробництва;
- показники екологічної безпеки та політики, що відображають екологічні стандарти діяльності власників, заходи з охорони природи та механізми дотримання екологічної відповідності.

Таким чином, система EMAS забезпечує прозорість екологічного аудиту, сприяючи поширенню екологічно відповідального підходу серед підприємств і туристичних господарств.

Екологізація туризму відіграє ключову роль у збереженні та відновленні природних територій, особливо тих, що є екологічно нестабільними та

вразливими до антропогенних впливів. Основними завданнями цього процесу є попередження та усунення джерел забруднення, що виникають унаслідок туристичної та господарської діяльності, а також інтеграція екологічних принципів у планування туристичної активності разом з іншими видами економічної діяльності.

Важливими напрямками екологізації є:

- впровадження екологічно чистих технологій у сферу туризму;
- рівномірний розподіл туристичних потоків у просторі та часі для зниження навантаження на природні екосистеми;
- створення альтернативних рекреаційних зон, які дозволяють зменшити негативний вплив на довкілля.

Сільські громади та окремі власники садиб, що прагнуть відповідати екологічним стандартам, повинні виконувати низку вимог. Екологічний аудит об'єктів сільського зеленого туризму спрямований на пошук шляхів їхнього збалансованого розвитку, що включає:

- мінімізацію антропогенного впливу на природне середовище;
- раціональне поводження з відходами та впровадження програм їхньої утилізації;
- використання енерго- та ресурсозберігаючих технологій, зокрема альтернативних джерел енергії;
- застосування систем очищення та повторного використання води для зменшення водного забруднення;
- обмеження шумового та хімічного впливу туристичного транспорту;
- розвиток екологічно безпечних форм туризму, орієнтованих на збереження навколишнього середовища;
- органічне виробництво продукції, яке відповідає принципам сталого розвитку.

Таким чином, екологізація сільського зеленого туризму сприяє не лише захисту природних ресурсів, а й формуванню сталих моделей господарювання,

що забезпечують економічний розвиток місцевих громад без шкоди для довкілля [50].

В Україні сертифікацію закладів розміщення здійснює орган екологічної сертифікації та маркування «Жива планета», що працює відповідно до міжнародних стандартів ISO 14001. На світовому рівні однією з найпоширеніших програм екологічної сертифікації готелів та туристичних закладів є Green Key («Зелений ключ»), яка координується Міжнародною організацією з екологічної освіти (Данія). Отримання такого сертифіката українськими садибами сільського зеленого туризму сприятиме їх інтеграції у світовий туристичний ринок та підвищенню їхньої конкурентоспроможності.

Одним із ключових напрямів екологізації сільського туризму є розвиток органічного землеробства, що набуває особливого значення у контексті децентралізації, формування нових територіальних громад та відкриття ринку землі. Досвід європейських країн підтверджує доцільність переходу до натурального землеробства, що пояснюється кількома чинниками:

- зростаючим попитом на безпечну та екологічно чисту продукцію;
- зниженням рівня забруднення ґрунтів завдяки використанню природних методів господарювання;
- проблемою перевиробництва продукції, що змушує фермерів шукати якісніші та нішеві ринки збуту;
- наявністю фінансово спроможного споживача, готового платити більше за екологічні продукти;
- низьким рівнем розораності ґрунтів, що дозволяє використовувати їх для органічного сільського господарства без значних екологічних ризиків.

В Україні щорічно зростає кількість земель, відведених під органічне виробництво, що відкриває широкі перспективи для розвитку екологічного сільського туризму та інтеграції в європейські ринки збуту органічної продукції.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

3.1. Основні проблеми щодо розвитку сільського зеленого туризму на українських територіях

Сільський зелений туризм є важливою складовою сталого розвитку в Україні, пропонуючи економічне зростання, можливості для працевлаштування та збереження довкілля. Однак сектор СЗТ стикається з численними проблемами, які перешкоджають повному розкриттю його потенціалу. Звичайно, насамперед, це російсько-українська війна та окупація значної частини наших територій. Іншими ключовими проблемами розвитку сільського зеленого туризму в Україні є (рис. 3.1):

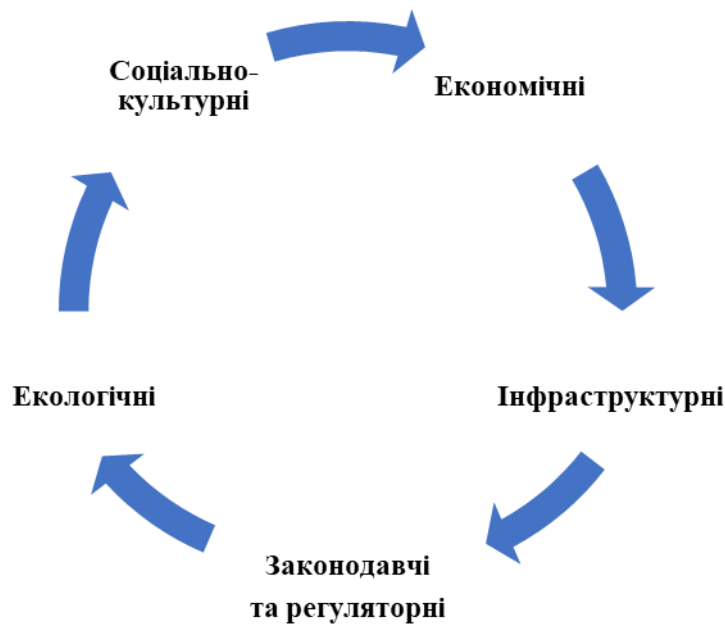

Рис. 3.1. Ключові проблеми розвитку СЗТ в Україні

Джерело: побудовано автором

До економічних викликів належать:

1. Обмеженість фінансових ресурсів та інвестицій.

Одним з основних стримуючих факторів розвитку сільського зеленого туризму в Україні є брак фінансових ресурсів для розвитку інфраструктури та розширення бізнесу. Багато сільських підприємців намагаються отримати доступ до кредитів, грантів та державних субсидій для реалізації туристичних проєктів. Нерозвиненість сільських фінансових установ та високі відсоткові ставки ще більше обмежують інвестиційні можливості [51].

2. Висока сезонна залежність.

Сільський туризм часто є сезонним, з найвищим попитом влітку та під час відпусток. Це створює фінансову нестабільність, що ускладнює ведення бізнесу протягом усього року.

3. Нерозвиненість туристичних продуктів.

Багато сільських територій пропонують однорідні туристичні продукти, такі як базове житло та відпочинок на фермі, без диверсифікації на тематичний туризм (наприклад, екотуризм, оздоровчий туризм, агротуризм). Це обмежує їхню конкурентоспроможність на національному та міжнародному ринках.

До інфраструктурних проблем належать:

1. Погана транспортна мережа.

Багато сільських районів в Україні страждають від поганого стану доріг, що робить туристичні об'єкти важкодоступними. Недостатня кількість громадського транспорту обмежує можливості відвідувачів зручно дістатися до сільських дестинацій.

2. Брак сучасних засобів розміщення та послуг.

У багатьох сільських оселях бракує сучасних зручностей, санітарних систем та високошвидкісного інтернету, що знижує їхню привабливість для іноземних туристів.

3 Слабка цифрова інфраструктура.

Значна частина сільських територій має обмежений доступ до цифрових платформ для маркетингу, онлайн-бронювання та цифрових платіжних систем. Це обмежує видимість бізнесу та отримання доходів.

До законодавчих та регуляторних бар'єрів належать:

1. Відсутність чіткої законодавчої бази

Відсутність стандартизованої нормативно-правової бази для сільського зеленого туризму призводить до невизначеності щодо реєстрації бізнесу, оподаткування та політики землекористування. Багато підприємців стикаються з бюрократичними перепонами при оформленні свого бізнесу.

2. Високий податковий тягар та складні процедури ліцензування.

Чинна податкова система не надає стимулів для розвитку сільського туризму. Багато малих підприємців працюють неофіційно, щоб уникнути високого оподаткування та надмірних ліцензійних вимог.

До екологічних проблем належать:

1. Деградація природних ресурсів

Неконтрольований розвиток туризму, неправильне поводження з відходами та вирубка лісів загрожують біорізноманіттю та природним екосистемам у сільській місцевості [52].

2. Ризики зміни клімату

Підвищення температури, посухи та повені становлять ризик для інфраструктури сільського туризму та сільськогосподарських ландшафтів, які підтримують агротуризм.

До соціально-культурних викликів належать:

1. Низький рівень професійної підготовки

Багатьом постачальникам послуг у сфері сільського туризму бракує спеціалізованої підготовки з управління гостинністю, цифрового маркетингу та обслуговування клієнтів, що обмежує якість послуг.

2. Міграція та депопуляція сільських територій

Старіння населення та міграція молоді до міських центрів призводить до нестачі робочої сили для підприємств сільського туризму.

Запропонованими рішеннями для сталого розвитку сільського зеленого туризму в Україні можуть бути (табл. 3.1):

Таблиця 3.1 – Потенційні рішення для сталого розвитку СЗТ в Україні

Рішення	Трактування рішення	Покроковий план
Економічні рішення	Розширення фінансової підтримки та інвестиційних механізмів	<ul style="list-style-type: none"> Створення програм мікрофінансування сільського туризму з низькопроцентними кредитами та грантовими схемами. Заохочення державно-приватного партнерства (ДПП) для фінансування інфраструктури сільського туризму. Впровадження податкових стимулів для підприємців сільського туризму, які інвестують у сталу інфраструктуру.
	Розвиток цілорічних туристичних продуктів	<ul style="list-style-type: none"> Популяризація зимового сільського туризму (наприклад, гірськолижні курорти, термальний туризм, різдвяні ярмарки). Впровадження оздоровчого туризму (наприклад, спа-салони, йога-туризм) для залучення відвідувачів цілий рік.
	Посилення диверсифікації ринку	<ul style="list-style-type: none"> Заохочення культурного, кулінарного, пригодницького та агроекотуризму для розширення туристичних пропозицій. Розвиток транскордонних туристичних маршрутів з Польщею, Словаччиною та Румунією для залучення міжнародних відвідувачів.
Розвиток інфраструктури	Покращення сільського транспорту та доступності	<ul style="list-style-type: none"> Модернізація сільських доріг і транспортних мереж для підвищення доступності. Розширення екологічно чистих видів транспорту, таких як оренда велосипедів та електротранспорту.
	Покращення житла та послуг	<ul style="list-style-type: none"> Надання субсидій сільським агрооселям на модернізацію об'єктів. Заохочення еко-осель та екологічно сертифікованих закладів розміщення до відповідності тенденціям сталого розвитку.
	Зміцнення цифрової інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> Розширення широкосмугового доступу до Інтернету в сільській місцевості. Створення цифрових туристичних платформ для полегшення онлайн-бронювання, віртуальних турів та електронної комерції.
Законодавчі та політичні реформи	Створення національної стратегії розвитку сільського туризму	<ul style="list-style-type: none"> Впровадження чіткої нормативно-правової бази для сільського зеленого туризму. Спрощення процедур ліцензування для малого туристичного бізнесу.
	Податкові реформи та стимули	<ul style="list-style-type: none"> Зниження ставок оподаткування для малих підприємств сільського туризму. Запровадження зелених податкових пільг для підприємств, що займаються

		екологічним туризмом.
Стратегії екологічного сталого розвитку	Впровадження практик зеленого туризму	<ul style="list-style-type: none"> • Сприяння програмам переробки відходів у сільських туристичних дестинаціях. • Заохочення використання відновлюваних джерел енергії в об'єктах сільського туризму.
	Посилення стратегій адаптації до зміни клімату	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток екологічної туристичної інфраструктури, стійкої до зміни клімату. • Підтримка програм лісовідновлення та збереження лісів у туристичних регіонах.
Соціально-культурний розвиток	Покращення професійної підготовки та освіти	<ul style="list-style-type: none"> • Створення навчальних центрів сільського туризму, що пропонують курси з гостинності, маркетингу та сталого розвитку. • Розширення програм обміну з європейськими туристичними організаціями.
	Відродження сільських громад	<ul style="list-style-type: none"> • Заохочення програм молодіжного підприємництва у сільському туризмі. • Зміцнення моделей туризму на базі громад, де місцеві жителі беруть активну участь у розвитку туризму.

Джерело: побудовано автором

Сільський зелений туризм в Україні має величезний потенціал для економічного зростання, екологічної стійкості та збереження культури. Однак фінансові, інфраструктурні, законодавчі, екологічні та соціально-культурні проблеми продовжують обмежувати його повноцінний розвиток. Подолання цих бар'єрів вимагає багатовимірного підходу, що поєднує державну підтримку, інвестиції приватного сектору, залучення місцевої громади та міжнародне співробітництво [53].

Впроваджуючи комплексні політичні реформи, покращуючи інфраструктуру, заохочуючи практики сталого туризму та підвищуючи професійну підготовку, Україна може розкрити весь потенціал свого сектору сільського туризму, забезпечивши довгострокові вигоди як для місцевих громад, так і для національної економіки.

3.2. Сучасні тенденції та перспективні напрями у контексті організації сільського зеленого туризму в Західному регіоні України

Західний регіон України, до якого входять Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька, Тернопільська, Волинська, Хмельницька та Рівненська області, має високий потенціал для розвитку сільського зеленого туризму завдяки різноманітним ландшафтам, популяризації органічного сільського господарства, багатій культурній спадщині та зростаючому попиту на сталий туризм. Однак розвиток цього сектору має відповідати глобальним викликам, таким як зміна клімату, геополітична нестабільність, діджиталізація та перехід до екосвідомих подорожей (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Органічна карта України

Щодо зміни клімату та екологічної стійкості, то підвищення температури, непередбачувані погодні умови та вирубка лісів впливають на туристичну діяльність. Відтак, відбувається зростання попиту на екологічний туризм та сталі практики.

Щодо геополітичної та економічної нестабільності, то російсько-українська війна впливає на міжнародні туристичні потоки. Відповідно, економічні коливання впливають на внутрішні туристичні витрати.

Щодо цифрової трансформації в сільському зеленому туризмі, то відбувається перехід до онлайн-бронювання, технологій розумного туризму та отримання віртуальних вражень. Насамперед, це спричинено посиленням конкуренції з боку сусідніх країн ЄС, які ефективно використовують цифровий маркетинг.

Також, в контексті глобальних викликів, відбувається і зміна туристичних вподобань. Спостерігається зростаючий інтерес до екологічного туризму, подорожей "від ферми до столу" та пригодницького туризму. Суспільство усе частіше демонструє попит на низьковуглецеві подорожі та етичні туристичні практики.

Перспективними напрямками розвитку туризму, дотичних до сільського зеленого туризму, в Західному регіоні України вже є або можуть стати, у майбутньому:

1. Екотуризм та розвиток сталого туризму. Основна причина – зростання глобальної обізнаності щодо збереження довкілля та сталих подорожей. Ключовими ініціативами є:

- розвиток еко-осель та зелених садиб (рис. 3.3);
- розширення мережі екостежок та природоохоронних територій у Карпатському регіоні;
- популяризація вуглецево-нейтральних варіантів подорожей (велотуризм, піші прогулянки, верхова їзда).

Як приклад, можна навести еко-села на Закарпатті з органічним виробництвом продуктів харчування та політикою нульових відходів [54].

Рис. 3.3. Екосадиба «Зелений гай»

2. *Агротуризм та органічний фермерський туризм.* Основна причина – зростання попиту на здорову, органічну їжу та туризм від ферми до столу.

Ключовими ініціативами є:

- створення сільських фермерських господарств та розвиток агротуризму;
- розвиток винного туризму на Закарпатті та органічних молочних ферм в Івано-Франківську;
- кулінарні майстер-класи, що демонструють традиційну українську кухню з використанням місцевих продуктів.

Як приклад, можна навести маршрути сиру та вина, що з'єднує органічні виноробні та молочні ферми в Карпатах (рис. 3.4) [54].

Рис. 3.4. Закарпатський туристичний винний шлях

3. *Пригодницький та активний туризм.* Основна причина – перехід до активного, заснованого на враженнях туризму у відповідь на сидячий міський спосіб життя.

Ключовими ініціативами є:

- розширення пішохідних та трекінгових маршрутів у Карпатах та волинських лісах;
- популяризація велосипедних маршрутів та мотузкових парків;
- розвиток зимового туризму (лижі, снігоступи, зимові походи).

Як приклад, можна навести розвиток пішохідних стежок у Карпатському регіоні, що з'єднують зелені садиби в гірських селах (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Приклад інформаційного стенду з маркованими маршрутами в Карпатському регіоні

4. *Культурний туризм та етнотуризм.* Основна причина – зростання інтересу до автентичного культурного досвіду та туризму спадщини.

Ключовими ініціативами є:

- розвиток етно-поселень, що демонструють гуцульські, бойківські та лемківські традиції;
- ремісничий туризм: майстер-класи з гончарства, ткацтва та деревообробки;
- розширення фестивалів народної музики і танців для залучення міжнародних туристів.

Як приклад, можна навести гуцульський культурний досвід у Косові, Івано-Франківська область (рис. 3.6).

Рис. 3.6. Підготовка до проведення XVII Міжнародного гуцульського фестивалю у Косові

5. *Лікувально-оздоровчий туризм і природотерапія.* Основна причина – зростання попиту на психічне здоров'я, релаксацію та оздоровчі ретрити після пандемії.

Ключовими ініціативами є:

- розвиток сільських оздоровчих центрів з використанням природних ресурсів (термальні води, фітотерапія);
- популяризація карпатських бальнеологічних та мінеральних курортів;
- інтеграція ретритів з йоги та лісотерапії в екотуристичні пакети.

Як приклад, можна навести спа- та велнес-туризм у Шаяні (Закарпаття) та Трускавці (Львівська область) (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Санаторій Шаян (Закарпаття)

6. Діджиталізація та розумний сільський туризм. Основна причина – майбутнє туризму – цифрове, мандрівники надають перевагу онлайн-бронюванню та розумним рішенням для подорожей.

Ключовими ініціативами є:

- цифрова промоція через соціальні мережі, віртуальні тури та онлайн-платформи;
- інструменти розумного туризму: інтерактивні додатки, туристичні асистенти на основі штучного інтелекту, VR-туризм;
- інтеграція смарт-платежів та самокерованих турів з QR-кодом.

Як приклад, можна навести тури віртуальної реальності українськими селами та еко-садибами для онлайн-відвідувачів.

Щодо Стратегії сталого розвитку сільського зеленого туризму в Західній Україні, тут можна запропонувати наступні напрями [55]:

1) короткострокові стратегії або плани (1-2 роки):

- поліпшення маркетингу та брендингу Західної України як дестинації зеленого туризму;
- підтримка малих сільських підприємств у сфері діджиталізації та онлайн-платформ для бронювання;
- організація семінарів з дослідження сільського зеленого туризму, екотуризму, сталого туризму для місцевих підприємців.

2) середньострокові стратегії (3-5 років):

- розроблення програм екологічної сертифікації для бізнесу у сфері сталого сільського туризму;
- поліпшення інфраструктури (доріг, екостежок, утилізація відходів у сільській місцевості);
- створення міжнародних партнерств для спільних проектів у сфері сільського туризму;

3) довгострокові стратегії (5+ років):

- позиціонування України як однієї з провідних дестинацій сільського зеленого туризму в Європейському регіоні;
- розширення мережі сталого туризму, включивши до них транскордонні екомаршрути;
- посилення стратегії кліматичної стійкості у плануванні сільського туризму [56].

Західна Україна має всі ресурси, необхідні для того, щоб стати провідною дестинацією сільського зеленого туризму. Зосередившись на сталому розвитку, діджиталізації, культурній спадщині та пішому туризмі, регіон може привабити як внутрішніх, так і міжнародних мандрівників, одночасно вирішуючи глобальні проблеми, такі як зміна клімату, деградація територій, антропогенний вплив, геополітична невизначеність та цифрова трансформація.

3.3. Світові практики, європейські тренди та український досвід щодо сталого розвитку туризму в сільській місцевості

Сталий сільський туризм є зростаючою світовою тенденцією, оскільки мандрівники шукають екологічно чистих, автентичних та культурно насичених вражень. Багато країн успішно інтегрували принципи сталого розвитку в сільський туризм, приносячи користь місцевій економіці, зберігаючи природні ресурси та підвищуючи добробут громади. Нижче наведено ключові світові практики та європейські тенденції, що формують сільський туризм (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Світові практики щодо сталого розвитку туризму на сільських територіях

Кращі практики	Концепція	Характеристика	Приклад
Агротуризм та проживання на фермах – італійська модель Agriturismo	Модель агротуризму в Італії поєднує сільську гостинність зі сталим сільським господарством, пропонуючи туристам автентичний досвід перебування на фермах.	– Мандрівники зупиняються на працюючих фермах, беруть участь у виноробстві, сироварінні та виробництві оливкової олії. – Ферми використовують екологічно чисті технології, включаючи органічне землеробство та відновлювані джерела енергії. – Урядова політика надає фінансові стимули для підприємств сільського туризму.	Фатторія Лаваккіо в Тоскані, органічний виноградник, що пропонує екожитло, їжу від ферми до столу та винні тури.
Еко-села та сталий громадський туризм – норвезькі фіордові села	Норвезькі сільські громади зосереджені на розвитку сталого туризму, поєднуючи збереження природи, місцеву культуру та зелені технології.	– Еко-будиночки та екологічні будиночки, побудовані з місцевих матеріалів і живляться від сонячної та гідроенергії. – Суворе природоохоронне законодавство для захисту фіордів, лісів та дикої природи. – Туристичні проекти на базі громад забезпечують, щоб	Село Флем, відоме своєю екологічно чистою залізницею, мальовничими фіордами та екологічно сертифікованими помешканнями.

		прибуток залишався в місцевих селах.	
Розумний сільський туризм та діджиталізація – Стратегія електронного туризму Естонії	Естонія використовує цифрові технології для просування "розумного" сільського туризму.	<ul style="list-style-type: none"> – Додатки доповненої реальності (AR) покращують враження відвідувачів від об'єктів сільської спадщини. – Платформи онлайн-бронювання допомагають малим сільським підприємствам залучати міжнародних туристів. – Електронне врядування та системи безготівкових платежів роблять сільський туризм ефективним та доступним. 	Платформа Visit Estonia, яка пропонує інтерактивні карти, цифрові тури з самонаведенням та розумні туристичні рекомендації.
Культурний туризм та туризм на основі спадщини – ініціатива Франції "Найкрасивіші села"	Французька програма "Найкрасивіші села Франції" сприяє розвитку сільського культурного туризму, зберігаючи при цьому спадщину, архітектуру та місцеві традиції.	<ul style="list-style-type: none"> – Суворі критерії для збереження села, сталого розвитку та залучення місцевої громади. – Туристичні податки фінансують зусилля зі збереження та культурні проекти. – Пріоритет надається місцевому бізнесу, включаючи ремісничі крамниці та сімейні пансіонати. 	Сен-Сірк-Лапопі, середньовічне село, яке поєднує історичну спадщину, ремісничий туризм та екологічно свідомий розвиток.
Пригодницький та екологічний туризм – модель сталого туризму Коста-Ріки	Концепція: Коста-Ріка є світовим лідером у сфері сталого туризму, надаючи пріоритет екотуризму, збереженню природи та туристичним проектам, керованим громадою.	<ul style="list-style-type: none"> – Еко-будиночки та вуглецево-нейтральне житло в сільській місцевості. – Програми збереження дикої природи, пов'язані з туризмом (наприклад, черепашачі заповідники). – Програми сертифікації, такі як CST (Сертифікація сталого туризму) для відповідального бізнесу. 	Еко-готель Lapa Rios, який поєднує в собі розкіш, екологічність та зайнятість місцевого населення в тропічному лісі на півострові Оса.

Якщо говорити про європейські тренди щодо сталого розвитку туризму на сільських територіях, туризм має на меті відновлення природних екосистем та принесення користі місцевим громадам. До прикладу, у Шотландії маршрут "Північне узбережжя 500" просуває туристичні програми з висадки дерев, де відвідувачі активно відновлюють природні місця існування.

Все більше європейських країн сертифікують екологічно чисті сільські об'єкти розміщення для забезпечення високих стандартів сталого розвитку. Екологічне маркування ЄС сертифікує готелі, фермерські садиби та туроператорів, які відповідають суворим критеріям сталого розвитку. До прикладу, австрійська програма "Зелений готель", де сільські садиби сертифіковані за використання 100% відновлюваної енергії та органічних місцевих продуктів харчування.

Туристи прагнуть довшого, більш насиченого перебування в автентичних, менш переповнених сільських районах. До прикладу, португальські Сланцеві села, мережа відреставрованих гірських сіл, які пропагують повільні подорожі, місцеві ремесла та сталий розвиток.

Туристи надають перевагу органічним продуктам від ферми до столу та місцевому гастрономічному туризму. Як приклад, іспанська Країна Басків, де сільські фермери співпрацюють з шеф-кухарями, нагородженими зірками Мішлен, для створення екологічно чистих гастрономічних вражень.

Туристичний бізнес у сільській місцевості використовує AI, VR та цифрові платформи для залучення та управління туристами. Відтак, у Фінляндії туристичні додатки на основі штучного інтелекту допомагають відвідувачам планувати екологічні подорожі сільською місцевістю, враховуючи погоду, пори року та екологічно чисті види транспорту.

Державне агентство розвитку туризму України офіційно подало до Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO) вичерпний пакет усіх необхідних документів для номінації п'яти українських сіл, які претендують на включення до дуже престижного переліку «Кращі туристичні села» (The Best Tourism Villages) 2024 року (рис. 3.8).

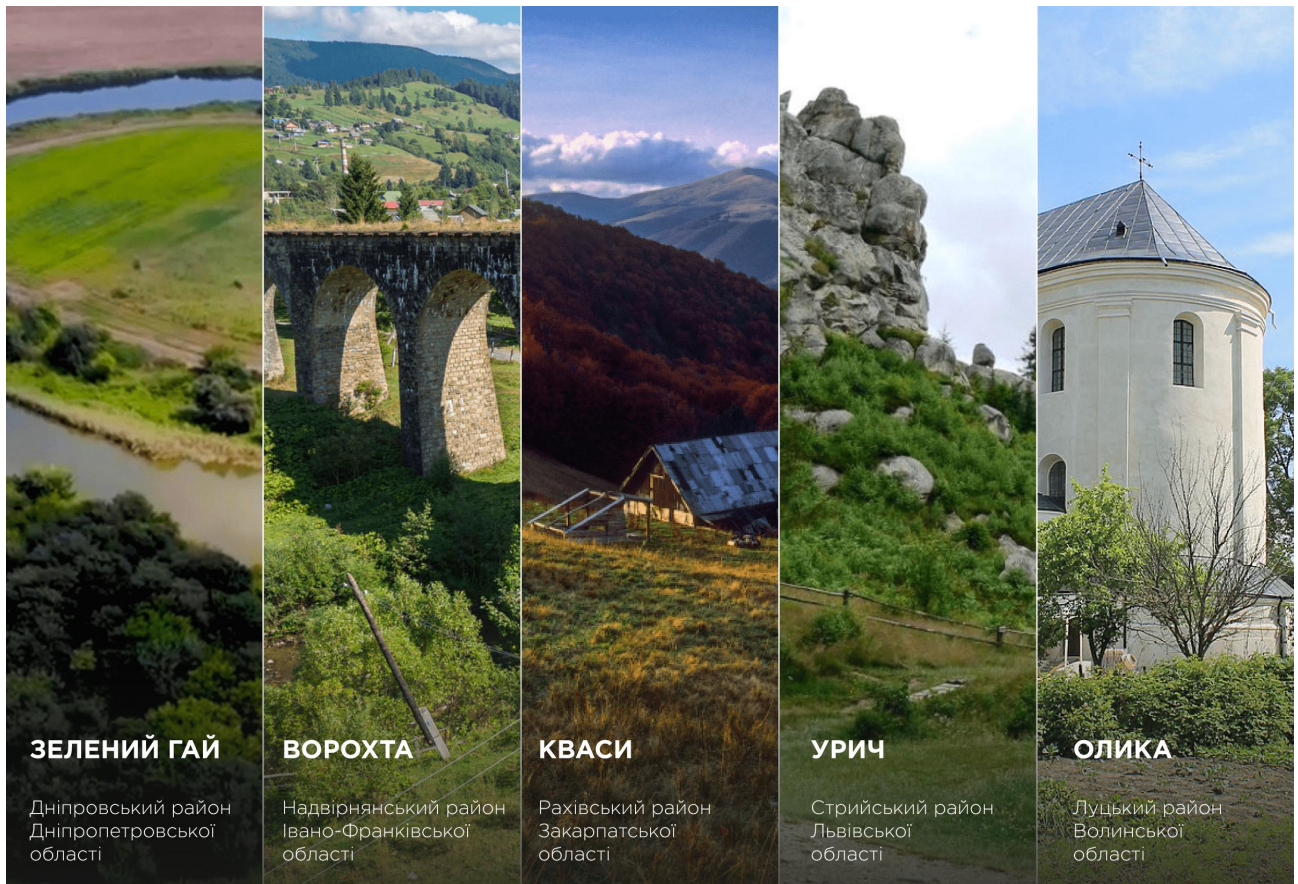

Рис. 3.8. Українські номінанти на премію «Кращі туристичні села» (The Best Tourism Villages) 2024 року

Власне сама ініціатива «Кращі туристичні села» (The Best Tourism Villages) була започаткована ООН Туризм не так давно, у 2021 році. З того часу до цієї престижної мережі приєдналися 190 сіл з різних куточків світу, однак серед них наразі не було українських населених пунктів. Відтак, це підкреслює важливість участі українських селищ у таких глобальних ініціативах для підвищення їхнього туристично-рекреаційного, краєзнавчого потенціалу, збереження природно-культурної спадщини, автентичних традицій [42].

Інтеграція наших українських населених пунктів у цю міжнародну ініціативу не лише приверне додаткову увагу мандрівників з усього світу, а й відкриє нові безмежні перспективи для розвитку місцевих громад. Зокрема, села зможуть скористатися експертною підтримкою та менторством від UN Tourism, а також отримати потенційне фінансування від міжнародних

донорських організацій, які сприяють розвитку туризму як ключового чинника економічного та соціального зростання та популяризації сільських територій.

Спеціальна комісія, створена Державним агентством розвитку туризму (ДАРТ) [42], ретельно розглянула дев'ять поданих заявок і відібрала п'ять найбільш перспективних кандидатів. За результатами одностайного рішення членів комісії, Україну в одній із найпрестижніших туристичних ініціатив світу представляли ці обрані селища.

Серед них – *Ворохта*, мальовниче високогірне селище, розташоване біля підніжжя Говерли, найвищої вершини нашої України (2061 м). Ворохта відома своїм унікальним віадуком, що є визначною архітектурною пам'яткою, а також давно славиться як один із популярних центрів гірськолижного туризму, приваблюючи любителів активного відпочинку впродовж усього року.

Село *Зелений Гай* – унікальна громада, на території якої розташована однойменна ферма, що в умовах повномасштабної жорстокої війни стала справжнім місцем порятунку та підтримки. З початком активних бойових дій на території нашої держави вона перетворилася на безпечний прихисток для понад 300 вимушених переселенців, а також дала життєво необхідний притулок 1500 свійським тваринам, евакуйованим зі зони воєнного конфлікту та окупації. Цей приклад демонструє не лише соціальну значущість місцевої ініціативи, а й власне роль сільських громад у кризових умовах, підкреслюючи їхній безцінний соціально-економічний потенціал для розвитку сталого туризму та екологічних проєктів, таких актуальних в умовах глобалізації.

Гірське курортне селище *Кваси* – унікальна бальнеологічна локація, дестинація, що славиться своїми природними мінеральними джерелами з цілющими властивостями. Завдяки багатовіковим традиціям стародавніх ремесел, цей регіон також відомий виробництвом автентичної гуцульської продукції, зокрема крафтових виробів і спеціалізованого спорядження для лижного спорту. Поєднання природних ресурсів, культурної спадщини та туристично-рекреаційної інфраструктури робить Кваси привабливим центром різних видів туризму, зокрема лікувально-оздоровчого й етнотуризму [42].

Старовинне село *Олика*, яке офіційно внесене до переліку історичних населених місць України, є насправду унікальним осередком історико-культурної та архітектурної спадщини. На його теренах зосереджено десять визначних пам'яток історії, серед яких своє особливе місце займає середньовічний замок князів Радзивіллів. Ця фортифікаційна, оборонна споруда є однією з найяскравіших архітектурних пам'яток епохи Ренесансу та відіграє важливу роль у збереженні історичної спадщини регіону, відтак роблячи Олику привабливим туристичним напрямком для шанувальників історії та культури.

Село *Урич*, що від стародавніх часів зберегло автентичні риси бойківської культури, є важливим осередком традиційних обрядів і архітектурних пам'яток, які відображають унікальність цього мальовничого регіону. Окрім багатой культурної спадщини, село розташоване поруч із середньовічною наскельною фортецею та митницею Тустань, що є важливою історико-археологічною пам'яткою. Ці всесвітньо відомі об'єкти є справжнім свідченням і втіленням величі бойківських земель, а також їхнього стратегічного значення в середньовіччі, тому потужно сприяють розвитку культурного та туристичного потенціалу місцевості [42].

Варто наголосити, що ця міжнародна ініціатива має на меті відзначити села, які демонструють значні досягнення в розвитку громад сільських територій, збереженні природних ландшафтів, культурної спадщини, місцевих традицій та кулінарно-гастрономічних особливостей. Вона сприяє підвищенню популярності таких населених пунктів і територіальних громад, які є прикладами сталого розвитку та збереження автентичних культурних і природних рис.

За результатами конкурсу, два українських села, Ворохта та Урич, вперше були включені до престижного списку 55 найкращих туристичних сіл 2024 року за версією ООН Туризм (UN Tourism). Вони стали частиною однієї з найбільших та найвідоміших міжнародних туристичних мереж – «Найкращі туристичні села» (The Best Tourism Villages), що є важливим кроком у

підвищенні їхнього глобального туристичного статусу та популяризації культурної спадщини України на міжнародній арені (рис. 3.9) [42].

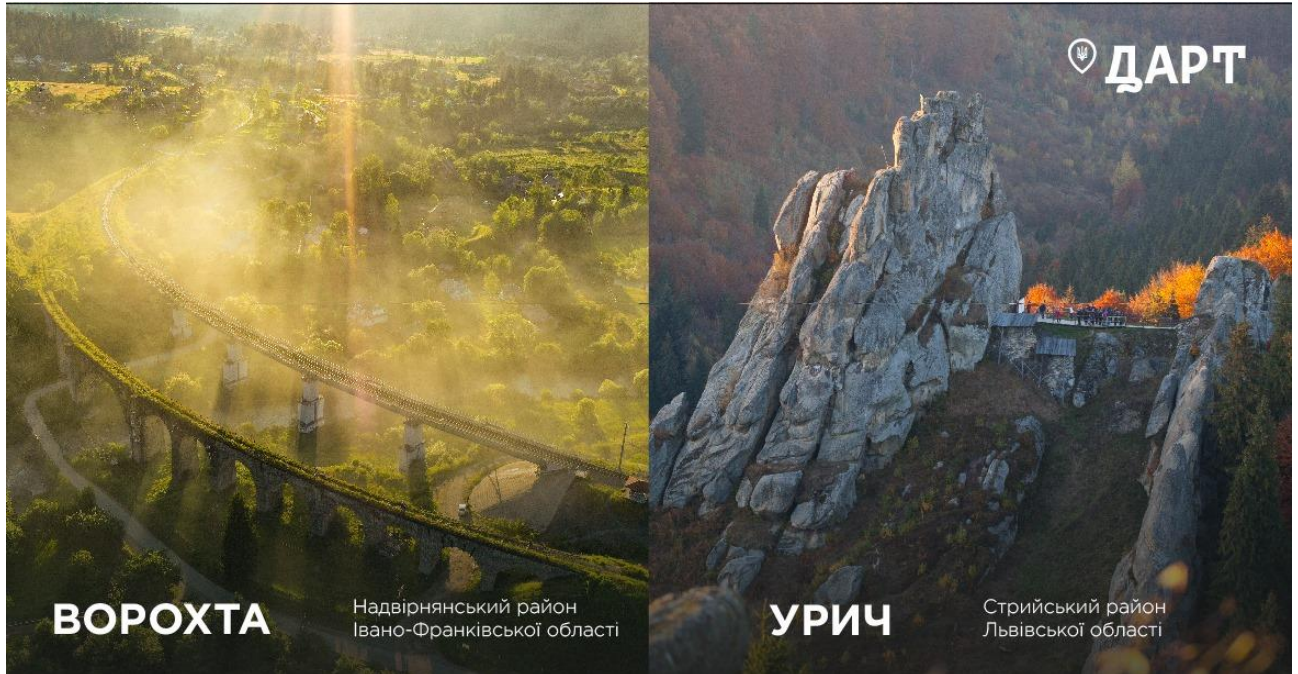

Рис. 3.9. Ворохта та Урич – найкращі туристичні села 2024 року

Заявки українських сіл були справедливо відібрані представниками Консультативної ради серед понад 260 учасників з більш ніж 60 країн світу. Оголошення переможців відбулося під час 122-ї сесії Виконавчої ради ООН з туризму в Картахені, Колумбія. Зураб Пололікашвілі, генеральний секретар Всесвітньої туристичної організації, урочисто підкреслив, що основною метою цієї глобальної ініціативи є привернення уваги мандрівників до сіл, де туризм і рекреація відіграють важливу роль у збереженні місцевої культури, традицій та біорізноманіття навколишнього середовища в контексті сталого розвитку [42].

Офіційні нагороди для Урича та Ворохти були доставлені до України представниками ООН Туризм – директором із зовнішніх зв'язків Бекою Джакелі та директором Європейського регіону Кордулою Вольмутер. Урочисте нагородження наших сіл-переможців відбулося 28 листопада 2024 року в рамках III Національного туристичного саміту, що проходив у Львові.

Включення українських сіл до цієї престижної світової мережі відкриває для номінантів нові можливості та перспективи. Урич та Ворохта не лише отримають менторську підтримку від UN Tourism та потенційну фінансову допомогу від міжнародних донорів, але й зможуть вплинути на популяризацію туристично-рекреаційного та краєзнавчо-туристичного потенціалу України загалом, привернути увагу до своїх культурних, природних та гастрономічних багатств як серед українських, так і серед іноземних туристів [42].

Отож, наша держава має значний потенціал для розвитку сталого сільського зеленого туризму, переймаючи найкращі практики з Європи та за її межами. Основні рекомендації включають:

1. Розробити програми екологічної сертифікації для сільських садиб, фермерських господарств та гостьових будинків.
2. Інвестувати в цифрові туристичні платформи для "розумного" сільського туризму.
3. Просувати місцевий гастрономічний туризм, створюючи досвід "від ферми до столу".
4. Заохочувати відновлювальний туризм через екостежки, природоохоронні проекти та туризм на природоохоронних територіях.
5. Використовувати партнерства з ЄС для фінансування та розвитку сільського туризму.

Переймаючи досвід успішних світових моделей, Україна може перетворити свої сільські регіони на дестинації сталого туризму. Інвестиції в СЗТ, діджиталізацію та проекти на рівні громад допоможуть Україні стати однією з держав-лідерок сільського зеленого туризму як у Європі, так у світі.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА СТАНДАРТИ СЕРВІСУ В СІЛЬСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ

4.1. Процеси сертифікації в сільському зеленому туризмі, покращення виробничої санітарії та гігієни праці

Щоб залучити максимальну кількість туристів до сільських (зелених) садиб і забезпечити стабільний прибуток, необхідно встановити мінімальні стандарти сервісу та привести господарства до належного рівня обслуговування. В Україні діє сертифікаційна система для таких об'єктів, адже для туристів сертифікат є гарантією якості послуг.

На державному рівні функціонує Програма екологічної сертифікації садиб «Зелена Садиба», яка підтверджує відповідність об'єктів екологічним та сервісним стандартам. Туристи частіше обирають сертифіковані садиби, оскільки наявність знаку «Зелена Садиба» свідчить про відповідний рівень якості та комфорту.

Перед прийманням гостей власники садиб зобов'язані пройти перевірку санітарно-епідеміологічної служби, що включає:

- аналіз якості питної води, щоб гарантувати її безпечність;
- ветеринарну перевірку в разі утримання худоби, щоб забезпечити санітарні норми.

Система сертифікації «Зелена Садиба» передбачає три рівні якості, де перший рівень є базовим, а третій свідчить про найвищий стандарт обслуговування.

В Україні запроваджена добровільна категоризація для закладів сільського зеленого туризму під маркою «Українська гостинна садиба» (УГС), яка включає чотири категорії, позначені відповідними знаками. Знак «Українська гостинна садиба» містить українське та англійське позначення («українська гостинна садиба» і «ukrainian guest house») та графічний символ у вигляді традиційної

української хатинки. Під хатинкою розміщуються одна, дві або три квітки, що вказують на категорію закладу [35].

Ця система передбачає такі категорії:

- Базова (найнижча) — без квітки.
- Перша категорія — одна квітка.
- Друга категорія — дві квітки.
- Третя категорія — три квітки.

Наявність знаку дає можливість господарю садиби використовувати його у рекламі та маркетингових матеріалах для інформування про якість умов проживання та рівень обслуговування, а також встановлювати відповідну плату, яка відповідає категорії садиби.

Цей знак надається Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні та може служити маркетинговим інструментом для підвищення популярності садиби. Знак діє протягом трьох років, що підтверджується сертифікатом.

Вимоги до якості сільських (зелених) садиб згідно з екологічною сертифікацією «Зелена Садиба» та системою сертифікації послуг «Гостинна садиба» для I рівня якості:

- 1) охорона довкілля – околиця садиби повинна бути чистою і добре доглянутою;
- 2) територія садиби – територія повинна бути доглянута, без ознак забруднення, без застосування хімічних засобів захисту рослин. Сміття та відходи повинні збиратися в спеціально відведеному місці;
- 3) оформлення кімнат – кімнати оформлені в традиційному стилі, з використанням народних ремесел. Обладнання має бути виготовлене з натуральних матеріалів місцевого походження;
- 4) продукти харчування – джерело питної води має бути перевірене відповідною лабораторією. Їжа готується зі свіжих сезонних овочів та фруктів, також має бути доступне вегетаріанське меню;
- 5) раціональне використання водних ресурсів – при наявності водогону повинні бути встановлені системи місцевої каналізації або

асенізаційні колодязі. Забруднена вода не повинна потрапляти в навколишнє середовище. Водопровідні крани та регулятори повинні бути герметичними;

6) раціональне використання енергії та палива – у садибі мають бути встановлені лічильники електроенергії та газу. Електроприлади (холодильники, електронагрівачі) вимикаються, коли туристів немає;

7) обмежене використання побутових хімічних засобів – використання побутової хімії повинно бути мінімальним;

8) туристична інформація – знак «Зелена Садиба» має бути видимим для туристів. Програма «Зелена Садиба» повинна бути доступною для гостей. У садибі мають бути розміщені «Поради для гостей» щодо екологічно правильного поводження;

9) транспорт – туристам повинна надаватися інформація про маршрути та розклад громадського транспорту;

10) рекомендована туристична діяльність – господарі мають надавати інформацію про екологічно чисті види відпочинку та діяльності;

11) підтримка народних традицій – в оформленні будинку та садиби повинні використовуватись елементи традиційного стилю та декору.

Сільська (зелена) садиба II рівня якості:

1) охорона довкілля – поблизу садиби відсутні джерела забруднення, такі як сміттєзвалища чи очисні споруди. Місця відпочинку в околицях доглянуті та очищені від сміття;

2) територія садиби – органічні відходи зберігаються в компостних ямах або згодуються тваринам. У садибі не використовуються пластикові меблі, а будівельні матеріали не містять азбесту. Сміття сортується та централізовано вивозиться. Оформлення будинку та садиби відповідає традиціям місцевого стилю. Створені умови для збереження та популяризації місцевої фауни;

3) кімнати – куріння дозволяється лише в спеціально відведених місцях;

4) продукти харчування – пропонуються тільки продукти українського виробництва. У садибі не використовується одноразовий пластиковий посуд і продукти в індивідуальній упаковці;

5) раціональне використання водних ресурсів – асенізаційні колодязі ізольовані від ґрунтових вод, а водогін обладнаний лічильниками;

6) раціональне використання електроенергії та палива – ведеться облік споживання електроенергії та палива туристами. В садибі не використовуються електричні нагрівачі та прилади для сушіння рук. Опалення кімнат для туристів регулюється індивідуально;

7) обмежене використання побутових хімічних засобів – побутовій хімії не використовуються засоби, що містять хлор та бор. Синтетичні миючі засоби також не використовуються;

8) туристична інформація – надається інформація про місцеві природні, культурні та історичні пам'ятки, охорону довкілля та біорізноманіття. Туристи мають доступ до карти місцевості;

9) транспорт – туристи можуть скористатися транспортними послугами між садибою та найближчою зупинкою громадського транспорту. Є можливість орендувати транспортні засоби, такі як велосипеди та коні. Також є місця для стоянки автотуристів;

10) рекомендовані види діяльності – господарі пропонують оренду спорядження для екологічно чистих видів активного відпочинку;

11) підтримка народних традицій – будинок та садиба оформлені відповідно до традиційного стилю;

12) досвід роботи – садиба має досвід понад два роки діяльності під знаком «Зелена Садиба».

Сільська (зелена) садиба III рівня якості:

1) охорона довкілля – садиба розташована на безпечній відстані від джерел екологічних загроз, поруч є природоохоронна територія;

2) територія садиби – в процесі обробки та озеленення не використовуються мінеральні добрива, а для будівництва та оформлення застосовуються виключно екологічно чисті природні матеріали;

- 3) кімнати – у кімнатах не застосовуються синтетичні матеріали в меблях чи оздобленні;
- 4) продукти харчування – туристам пропонуються виключно місцеві продукти, зокрема сертифіковані органічні продукти, вирощені за принципами органічного землеробства;
- 5) раціональне використання водних ресурсів – кімнати для гостей обладнані окремими лічильниками води, використовується тільки вода з природних джерел;
- 6) раціональне використання електроенергії та палива – для освітлення використовуються енергоефективні лампи. Для опалення не застосовуються непоновлювані джерела палива, використовується енергія альтернативних джерел;
- 7) обмежене використання побутових хімічних засобів – у садибі не використовуються засоби побутової хімії, холодильники та аерозолі, що містять фреон, не застосовуються;
- 8) туристична інформація – туристи мають доступ до карти місцевості з позначеними природоохоронними територіями та об'єктами. В садибі передплачується або продається спеціалізована екологічна преса. Господарі добре знайомі з місцевими традиціями, природоохоронними зонами, культурними та історичними пам'ятками;
- 9) транспорт – туристи можуть орендувати екологічно чисті транспортні засоби у господарів;
- 10) рекомендації для туристів – господарі активно підтримують розвиток екологічно безпечних видів активного відпочинку та сприяють їх популяризації у своїй місцевості;
- 11) підтримка народних традицій – туристи мають можливість ознайомитись із народними ремеслами, придбати вироби ручної роботи. Розміщення та побут організовані згідно зі старовинними традиціями селянського життя. Господарі можуть демонструвати традиційні ремесла та запропонувати туристам власні вироби, організовують екскурсії, спрямовані на підтримку та розвиток місцевих традицій;

12) досвід роботи – садиба має досвід роботи понад чотири роки під знаком «Зелена Садиба»;

13) виконання вимог – садиба відповідає всім вимогам, що висуваються до об'єктів I та II рівня якості [35].

Отже, для отримання сертифіката першого рівня садиба повинна повністю відповідати всім вимогам. Для отримання сертифіката другого рівня садиба має виконувати всі вимоги першого рівня та 80% вимог, що визначають другий рівень. Сертифікат третього рівня підтверджує, що садиба відповідає вимогам першого рівня, 80% вимог другого рівня та 80% вимог, встановлених для садіб третього рівня.

4.2. Рекомендовані заходи щодо пожежної безпеки у сфері сільського зеленого туризму

Разом із активним розвитком сільського зеленого туризму в Україні та його економічними перевагами, постає необхідність забезпечення безпеки сучасного туриста, що є важливою складовою загальної державної безпеки та вирішується на державному рівні. Дотримання цих вимог у туризмі є критично важливим для стабільного розвитку галузі та контролюється як державними, так і міжнародними угодами.

Основними внутрішніми факторами безпеки туристів у сільських садибах є питання забезпечення безпечних умов проживання, створення локальних систем протипожежної та протиепідеміологічної безпеки, дотримання санітарно-гігієнічних стандартів при приготуванні їжі та закупівлі продуктів, а також забезпечення безпеки під час користування побутовими електроприладами [56].

Згідно з положеннями Кодексу цивільного захисту України, Правила пожежної безпеки є обов'язковими для виконання всіма органами виконавчої влади (як центральними, так і місцевими), органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності

та виду діяльності, а також посадовими особами та громадянами. Ці правила визначають загальні вимоги до пожежної безпеки, які поширюються на підприємства, установи, організації, а також на будівлі, споруди, технологічні лінії та житлові будинки, що експлуатуються, будуються, реконструюються, технічно модернізуються або розширюються. Водночас, підземні споруди та транспортні засоби регулюються окремими нормативними документами.

Забезпечення пожежної безпеки має здійснюватися через організаційні, технічні та інші заходи, спрямовані на запобігання виникненню пожеж, захист людей, зменшення можливих матеріальних збитків і мінімізацію екологічних наслідків у разі пожежі, а також на створення умов для швидкого виклику пожежних підрозділів та ефективного гасіння пожеж. Відповідальність за забезпечення пожежної безпеки в приватних садибах зеленого туризму покладається на їхніх власників або керівників, а також на осіб, уповноважених ними, якщо інше не визначено договором. Згідно з чинними Правилами пожежної безпеки в Україні, іноземці та особи без громадянства, що перебувають на території України, зобов'язані дотримуватись правил пожежної безпеки, забезпечити свої будівлі первинними засобами для гасіння пожеж та протипожежним інвентарем, виховувати дітей у дусі обережності щодо вогню, а також повідомляти пожежну охорону про виникнення пожежі та вжити заходів щодо її ліквідації, порятунку людей і майна.

У садибах зеленого туризму (включаючи бази відпочинку та інші подібні об'єкти), де перебувають іноземці, інформаційні матеріали щодо правил пожежної безпеки та поведінки під час пожежі повинні бути подані на відповідних іноземних мовах. Всі туристи, які приїжджають для відпочинку чи оздоровлення, повинні бути ознайомлені адміністрацією з основними вимогами пожежної безпеки.

У житлових номерах, кімнатах та приміщеннях спальних корпусів має бути розміщено на видних місцях схематичний план евакуації з відповідного поверху, що включає вказівки на номер кімнати, евакуаційні виходи, шляхи до них, місця для засобів пожежогасіння та сигналізації, а також необхідні пояснення та пам'ятку щодо дій у разі виникнення пожежі. Крім того, повинна

бути розміщена коротка пам'ятка для мешканців, що містить правила пожежної безпеки.

Будівлі, приміщення та споруди повинні бути оснащені системами автоматичної пожежної сигналізації та повідомлення про пожежу. У приміщеннях на видних місцях біля телефонів повинні бути розміщені таблички з номерами телефонів для виклику пожежної служби. Дороги, проїзди та проходи до будівель, пожежних вододжерел, підходи до зовнішніх стаціонарних пожежних драбин, а також до місць розташування пожежного інвентарю та засобів пожежогасіння повинні завжди бути вільними та у справному стані, зимою – очищеними від снігу.

Місця для розведення багать мають бути очищені до мінерального шару ґрунту і облямовані смугою очищеного ґрунту шириною не менше 2,5 м. Відстань від цих місць до будівель та споруд повинна складати не менше 30 м, до автостоянок – 25 м, до хвойних лісів – 50 м, а до листяних лісів – 25 м. Якщо для розміщення відпочиваючих використовуються намети, їх слід ставити в 1-2 ряди з відстанню між ними та рядами не менше 2,5 м. Площа, зайнята однією групою наметів, не повинна перевищувати 1000 куб. м, при відстані між групами не менше 15 м. У кожному наметі не повинно перебувати більше 10 осіб. На об'єктах, що знаходяться на відстані від пожежних підрозділів або в важкодоступних місцях, повинна бути наявна переносна або причіпна пожежна мотопомпа з необхідним набором пожежного обладнання та запасом води для гасіння пожеж.

Дерев'яні конструкції в будівлях усіх ступенів вогнестійкості, за винятком ступеня V, повинні проходити вогнезахисну обробку, за винятком вікон, дверей, воріт, підлог, вбудованих меблів та стелажів, якщо будівельні норми не вказують інші вимоги. У разі пошкодження вогнезахисних покриттів (штукатурки, фарб, лаків, обмазок тощо) на будівельних конструкціях, горючих оздоблювальних і теплоізоляційних матеріалах, повітроводах, металевих опорах та перегородках, ці дефекти повинні бути негайно усунені. Після завершення вогнезахисних робіт, які проводяться підрядною організацією за участю замовника, складається акт виконаних робіт. Коли термін дії обробки (просочення)

завершується або в разі втрати чи погіршення вогнезахисних властивостей, обробку необхідно повторити.

Евакуаційні шляхи та виходи повинні залишатися вільними від будь-яких перешкод і забезпечувати безпеку евакуації всіх осіб у разі пожежі. Кількість та розміри евакуаційних виходів, їх конструктивні та планувальні рішення, освітленість, забезпечення відсутності диму, довжина шляхів евакуації та їх оздоблення повинні відповідати протипожежним вимогам будівельних норм. Двері на евакуаційних шляхах мають відкриватися у напрямку виходу з будівлі чи приміщення. Допускається встановлення дверей, що відкриваються всередину приміщення, якщо одночасно в ньому перебуває не більше 15 осіб, а також у санвузлах, з балконів, лоджій та на зовнішніх евакуаційних сходах (окрім дверей, що ведуть до незадимлюваної сходової клітки) [56; 57].

4.3. Інструкції для обслуговування різних типів обладнання

Експлуатація електрообладнання повинна відповідати вимогам чинних нормативних актів, таких як «Правила улаштування електроустановок (ПУЕ)», «Правила технічної експлуатації електроустановок споживачів», «Правила техніки безпеки під час експлуатації електроустановок споживачів», ДНАОП 0.00-1.32-01 «Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок» та інших відповідних стандартів.

Електричні машини, апарати та обладнання, такі як пристрої управління, пускорегулювання, контрольно-вимірювальні прилади, електродвигуни, освітлювальні прилади та інше, а також електропроводи і кабелі повинні відповідати вимогам ПУЕ щодо класу зони і бути оснащені пристроями захисту від короткого замикання та інших аварійних ситуацій.

З'єднання проводів і кабелів повинні виконуватися методами опресування, зварювання, паяння або за допомогою затискачів (гвинтових, болтових тощо). Місця з'єднання проводів і кабелів, а також затискачі повинні мати мінімальний опір, щоб уникнути перегріву і пошкодження ізоляції. Втрата струму через

ізоляцію з'єднань повинна бути не більше, ніж втрата струму в цілих проводах та кабелях.

Електронагрівальні прилади, телевізори, радіоприймачі та інші побутові електроприлади повинні підключатися до електромережі тільки через справні штепсельні з'єднання та розетки заводського виробництва. Підключення нових електроприладів (електродвигунів, нагрівальних приладів тощо) має виконуватись з урахуванням максимально допустимого струмового навантаження мережі.

Електророзетки, вимикачі та інші подібні пристрої можна монтувати на горючих поверхнях тільки за умови підкладання суцільного негорючого матеріалу, який має виступати за межі апарата на не менше ніж 0,01 м. Також потрібно захищати електричні пристрої (розетки, вимикачі тощо), вбудовані в конструкції з горючих матеріалів (окрім матеріалів класів горючості Г1, Г2), якщо технічні умови не дозволяють їх установку безпосередньо на таких основах з матеріалів класів Г3 і Г4.

Захист будівель, споруд та зовнішніх установок від прямих ударів блискавки та їхніх вторинних ефектів має здійснюватися відповідно до вимог ДСТУ Б В.2.5-38:2008 «Улаштування блискавкозахисту будівель і споруд».

Перед початком опалювального сезону необхідно провести ретельну перевірку та ремонт котелень, теплогенераторних установок, калориферних систем, печей та інших опалювальних приладів. Несправні пристрої не повинні використовуватися.

Опалювальні прилади повинні бути розміщені таким чином, щоб забезпечити зручний доступ для перевірки та очищення. Димоходи та печі слід очищати від сажі перед початком опалювального сезону, а також регулярно протягом сезону: для печей на твердому чи рідкому паливі — не рідше одного разу на три місяці, для печей і вогневих осередків безперервної дії — не рідше одного разу на два місяці, а для кухонних плит та кип'ятильників — один раз на місяць.

Печі та інші опалювальні прилади повинні мати захисні протипожежні відступи від горючих конструкцій, відповідно до вимог будівельних норм.

Підлога з горючих матеріалів повинна бути захищена під топковими дверцятами металевим листом розмірами 0,7 x 0,5 м, який розташовується довгим боком уздовж печі [56; 57].

Відстань від печей до товарів, стелажів, шаф та іншого обладнання повинна бути не менше 0,7 м, а від топкових отворів — не менше 1,25 м.

При установці газових балонів для постачання газом кухонних плит та інших приладів необхідно дотримуватися вимог Правил безпеки в газовому господарстві та будівельних норм, що регулюють газопостачання. Якщо дача або садовий будиночок залишаються закритими на тривалий час, слід вимкнути електромережу на вводі (електрощиті) та закрити вентилі газових балонів.

Газові плити повинні бути встановлені в приміщеннях біля стін або перегородок з негорючих матеріалів на відстані не менше ніж 0,06 м. Якщо газова плита розташована біля стін або перегородок з горючих матеріалів, ці стіни повинні бути ізольовані негорючими матеріалами, такими як штукатурка або покривельна сталь з шаром негорючого теплоізоляційного матеріалу не менше ніж 3 мм завтовшки. Ізоляція повинна виступати на 0,1 м з кожного боку плити і на 0,8 м зверху. Відстань між плитою і ізольованими стінами повинна становити не менше 0,07 м [56–58].

Будівлі, споруди, приміщення та технологічні установки повинні бути оснащені первинними засобами пожежогасіння, такими як вогнегасники, ящики з піском, бочки з водою, негорючі теплоізоляційні покривала, пожежні відра, совкові лопати та інший інструмент (гаки, ломки, сокири тощо), які призначені для локалізації та гасіння пожеж на початкових етапах. Вогнегасники повинні бути встановлені в добре помітних і легкодоступних місцях (наприклад, у коридорах, біля входів чи виходів з приміщень), а також у зонах підвищеного пожежного ризику. При цьому необхідно захистити їх від прямого впливу сонячних променів та нагрівальних приладів, без використання загороджувальних щитків. Переносні вогнегасники повинні бути розміщені на висоті не більше 1,5 м від підлоги, навішані на вертикальні конструкції, і встановлені на відстані, що забезпечує можливість повного відкриття дверей.

ВИСНОВКИ

Сільський зелений туризм відіграє важливу роль у регіональному розвитку, економічній диверсифікації та екологічній стійкості. Оскільки глобальні тенденції зміщуються в бік моделей сталого туризму, дослідження та популяризація СЗТ стали важливими для розкриття повного потенціалу сільських територій. В Україні, де значна частина населення проживає у сільській місцевості, розвиток цього виду туризму є стратегічним інструментом для відродження місцевої сільської економіки, збереження культурної спадщини та сприяння збереженню довкілля.

Згідно з вченим Медліком (2003), сільський туризм визначається як туризм, що відбувається в сільській місцевості і базується на сільських ресурсах, включаючи природні ландшафти, традиційну культуру та місцевий спосіб життя. Він охоплює різні види діяльності, такі як сільський туризм, агротуризм, екологічний (зелений) туризм та культурний туризм, що сприяють економічному та соціальному розвитку сільських територій, зберігаючи при цьому їхню природну та культурну спадщину.

Оскільки термін "сільський зелений туризм" не має загальноприйнятого визначення у світовій науковій літературі, дослідники часто використовують різні споріднені поняття, такі як "сільський туризм", "агротуризм", "екотуризм", "зелений туризм", "агроекотуризм" та "екоагротуризм". Кожен з цих термінів висвітлює різні аспекти туристичної діяльності в сільській місцевості та природних умовах. З концептуальної точки зору, сільський зелений туризм можна розуміти як форму екологічно свідомого туризму, що інтегрує як сільський, так і екологічний виміри. Зокрема, він передбачає проживання туристів у сільській місцевості, як правило, у невеликих садибах, що належать місцевим жителям, тим самим посилюючи "сільський" аспект. Водночас, природне оточення – гірські ландшафти, береги річок, озер або лісові масиви – підкреслюють "зелений" компонент цієї моделі туризму. Отже, ця форма

туризму не лише сприяє сталому взаємозв'язку з природою, але й сприяє залученню місцевої громади та збереженню екологічної цілісності.

На розвиток та поширення СЗТ вплинуло поєднання екологічних, економічних та соціокультурних чинників. Ці передумови сформували попит на практики сталого туризму та сприяли зростанню значення сільської місцевості як туристичної дестинації. Сільський зелений туризм узгоджується з екологічними ініціативами, наголошуючи на мінімальному впливі на довкілля та збереженні природи. Розвиток сільського зеленого туризму сприяє природоохоронним зусиллям, дозволяючи мандрівникам оцінити та підтримати збереження довкілля. Сільський зелений туризм є альтернативою масовому туризму, просуваючи екологічно свідомі практики подорожей.

Сільський зелений туризм надає можливість для диверсифікації доходів, створення робочих місць та розвитку місцевого підприємництва. Вагому роль відіграє заохочення сільських громад розвивати туристичну інфраструктуру, зберігаючи при цьому місцеві ресурси. Зростає попит на автентичні враження та атракції, сучасні мандрівники прагнуть зануритися в культурний досвід, що підтримує місцевий бізнес, такий як органічні фермерські господарства, ремісничі промисли та традиційні заклади розміщення.

Сільський зелений туризм пропонує втечу від міського стресу та сприяє глибшому зв'язку з природою, підтримуючи збереження традиційних практик, фольклору та сільського способу життя, забезпечуючи збереження нематеріальної культурної спадщини для майбутніх поколінь. Зростаючий інтерес до добробуту, органічних продуктів харчування та активного відпочинку на природі позиціонує СЗТ як засіб сприяння цілісному здоров'ю, усвідомленості та екологічно свідомому способу життя.

У дослідженнях можуть використовуватися: методи економічного аналізу, методи дослідження навколишнього середовища та сталого розвитку, соціокультурні методи дослідження, просторові та географічні методи дослідження, методи дослідження нормативно-правової бази та політичної ефективності у галузі сільського зеленого туризму:

Пандемія COVID-19 спричинила переорієнтування туристично-рекреаційної саме сільський зелений туризм. На сьогодні, попри російсько-українську війну, котра триває вже 3 роки, цей напрямок активно розвивається в Україні, особливо, у сприятливих регіонах (Карпатському, Поліському, на Поділлі та Буковині), включаючи додаткові види спортивно-оздоровчих розваг. Саме СЗТ результативно впливає на залучення мешканців урбанізованих територій до пізнання природних умов і культурних традицій сільських громад, та відпочинку у спокійному середовищі поза міською місцевістю.

Послуги, що надаються в межах сільського зеленого туризму, охоплюють широкий спектр діяльності власника сільської садиби, який виконує функції господаря та прагне максимально задовольнити потреби туристів, рекреантів і екскурсантів у межах сільської місцевості. Гості отримують можливість реалізувати свої туристично-рекреаційні запити, орієнтуючись на наявні ресурси сільського господарства та потенціал місцевої громади.

Для забезпечення якісного туристичного обслуговування власники садиб задіюють усі доступні їм матеріальні й нематеріальні ресурси, зокрема житлові будинки, господарські споруди, сільськогосподарську техніку, транспортні засоби, домашніх тварин і птицю, земельні ділянки. Таким чином, особисте селянське господарство здатне отримувати економічний ефект і від сільськогосподарської діяльності, і від туристичної сфери.

Українські Карпати є найвідомішим регіоном щодо надання туристично-рекреаційних послуг у сільській місцевості. Зараз, коли триває російсько-українська війна, гірські, водні, лісові, бальнеологічні природні ресурси та історико-культурні особливості Закарпаття, Івано-Франківщини, Львівщини та Чернівецьчини приваблюють велику кількість відпочиваючих. Це є мотивацією для місцевого населення до зацікавлення підприємницькою діяльністю у сфері сільського зеленого туризму.

Розвиток СЗТ в Україні потребує комплексного стратегічного підходу для забезпечення його сталості та конкурентоспроможності. Дві широко використовувані аналітичні системи - SWOT-аналіз (сильні та слабкі сторони, можливості та загрози) та PEST-аналіз (політичні, економічні, соціальні та

технологічні фактори) - відіграють вирішальну роль в оцінці як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, що впливають на цей сектор. Інтегруючи SWOT- та PEST-аналіз, зацікавлені сторони сільського зеленого туризму можуть розробити цілеспрямовані стратегії для посилення своїх конкурентних переваг, зменшення ризиків та використання зовнішніх можливостей. Ці інструменти необхідні для прийняття обґрунтованих рішень, покращення якості послуг та забезпечення довгострокової сталості сільського туризму в Україні.

Сільський зелений туризм слугує важливим каталізатором соціально-економічного зростання в Україні. Завдяки стратегічним інвестиціям, діджиталізації та впровадженню політики сталого розвитку цей сектор має потенціал генерувати значні економічні, соціальні та екологічні вигоди, зокрема: розширюючи туристичний бізнес, СЗТ сприяє зростанню ВВП та створенню робочих місць, тим самим знижуючи показники бідності в сільській місцевості. Розвиток туристичної інфраструктури та послуг сприяє розширенню можливостей працевлаштування на місцях, заохочуючи молодь та кваліфікованих фахівців залишатися в сільській місцевості, тим самим зменшуючи ризик депопуляції. Пропагуючи відповідальне землекористування, екологічні туристичні практики та природоохоронні ініціативи, СЗТ відіграє ключову роль у збереженні природних екосистем та забезпеченні довготривалої стійкості сільських ландшафтів. За умови всебічної підтримки з боку державної політики, інвестицій приватного сектору та технологічного прогресу, сільський зелений туризм в Україні має потенціал стати сталою та конкурентоспроможною галуззю, яка сприятиме підвищенню рівня життя місцевого населення та збереженню довкілля.

До ключових проблем щодо розвитку СЗТ в Україні відносяться економічні, інфраструктурні, законодавчі, екологічні, соціально-культурні. Відтак, для подолання цих викликів необхідна підтримка на рівні держави, фінансові інвестиції, поліпшення інфраструктурних об'єктів, зацікавлення місцевих громад і міжнародне співробітництво в контексті сталого розвитку.

У контексті європейських тенденцій сталого розвитку сільського туризму галузь виходить за рамки простої екологічності та активно сприяє відновленню природних екосистем і добробуту місцевого населення. Європейські держави впроваджують програми екосертифікації сільських закладів розміщення, забезпечуючи відповідність високим стандартам сталого розвитку. Екологічне маркування країн Євросоюзу слугує орієнтиром для готелів, агроосель та туроператорів, які відповідають суворим екологічним критеріям. Крім того, сучасні мандрівники все частіше звертають увагу на автентичні, менш переповнені сільські місця, обираючи довший та більш насичений відпочинок. Також зростає попит на органічні продукти "від ферми до столу" та місцевий гастрономічний туризм, що відображає акцент щодо відповідальних подорожей, орієнтованих на отримання вражень.

Варто зазначити, що чудові українські села Ворохта та Урич вперше увійшли до рейтингу 55 найкращих туристичних сіл за версією UN Tourism 2024 року. Їхнє включення до "Найкращих туристичних сіл", однієї з найвідоміших глобальних туристичних мереж, є значним досягненням у підвищенні їхнього міжнародного туристичного профілю та демонстрації культурної спадщини України на глобальній світовій арені.

Інтегруючи найкращі практики успішних світових моделей, Україна має потенціал для перетворення своїх безцінних сільських територій на центри сталого туризму. Стратегічні інвестиції як у сільський, так і екотуризм, цифрові інновації та ініціативи на рівні громад не лише покращать інфраструктуру сільського туризму в країні, але й позиціонуватимуть нашу Україну як ключового гравця у сфері сільського зеленого туризму як на європейському, так і на світовому рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власенко І. В. Функціонування сільського зеленого туризму в умовах ринкової економіки України. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2017. Вип. 1 (25). С. 218–233.
2. Про туризм : Закон України № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. URL:: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Боруцька Ю.З. Практикум із методики створення еколого-туристичних стежок і маршрутів (з елементами сільського зеленого туризму) : навч.-метод. посіб. Львів : Екологічний коледж Львівського національного аграрного університету, 2020. 166 с.
4. Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality / Ed. S. Medlik. London: Butterworth-Heinemann Etd., 1993. P. 43.
5. Печенюк А. П. Формування стратегії розвитку сільського зеленого туризму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 213 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / А. П. Печенюк. Кам'янець-Подільський, 2018. 21 с.
6. Christou P. Philoxenia offered to tourists? A rural tourism perspective. Tourism Management. 2019. Vol. 72. Pp. 39–51.
7. Пасека С. Р. Демко В.С. Сільський зелений туризм як запорука розвитку сільських територій. Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки. 2017. № 4(1). С. 80–86.
8. Демко В.С. Передумови розвитку зеленого туризму: глобальний, національний і регіональний виміри. Регіональна економіка 2019, №2 93. с 1 - 110. Режим доступу: DOI: http://www.re.gov.ua/re201902/re201902_090_DemkoVS.pdf
9. Демко В.С., Місце зеленого туризму в розвитку економіки сільських територій. Вісник Хмельницького національного університету. 2020, № 4, Том 17. с. 7-11. Режим доступу: DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4-1S. 7–11.
10. Gavrilović Z. Green innovations in the tourism sector. Strategic Management. 2018. Vol. 23, br. 1. S. 36–42 (doi: 10.5937/StraMan1801036G)
11. Запровадження підходу LEADER для стимулювання активності в громадах. URL: <https://hromady.org/zaprovadzhennya-pidxodu-leader-dlya-stimulyuvannya-aktivnosti-v-gromadax/>
12. Лінцова Н. Ю. Диференціація сільських стилів життя в умовах соціальних трансформацій. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. 2016. Вип. 36. С. 68–74.
13. Феномен туризму: розмаїття сенсів : монографія ; за ред. О. О. Красноручького, Н. І. Моїсеєвої. – Харків : Видавництво «Стильна типографія», 2019. – 252 с.

14. Гапоненко Г. І., Парфіненко А. Ю., Шамара І. М. Організація сільського зеленого туризму: підручник для студентів спеціальності «Туризм». Суми: ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2021. 300 с.
15. Гапоненко Г. І., Парфіненко А. Ю., Шамара І. М. Сільський зелений туризм: навчальний посібник. Суми: ПФ видавництво «Університетська книга» 2019, 178 с.
16. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. 260 с.
17. EuroGites. Європейська федерація сільського зеленого туризму. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.eurogites.org>
18. Європейський трек: стаємо членами Європейської Федерації Сільського Туризму RURALTOUR. URL: <https://greentour.com.ua/yevropejskyj-trek-stayemo-chlenamy-yevropejskoji-federatsiyi-silskogo-turyzmu-ruraltour/>
19. Спілка сільського зеленого туризму України. URL: <https://greentour.com.ua>
20. Дармострук Д. Г. Тенденції розвитку зеленого туризму в Україні. Теорія та практика державного управління. 2017. № 2(57) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-2/doc/3/04.pdf>
21. Olenych, I., Gontar, Z., Borutska, Y. (2021). The system of managing the pedagogical process of training students-specialists in the tourism sector in the conditions of COVID-19. *Revista Tempos E Espaços Em Educação*, 14(33), e16569. <https://doi.org/10.20952/revtee.v14i33.16569>.
22. Дешевенко Л. П. Сільський зелений туризм – складова економічної системи держави Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. 2015. № 2. С. 41 –49.
23. Передерій Н. О. Напрямки розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 1(8), т. 1. С. 265–270.
24. Методологічні основи дослідження туризму в регіоні. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/183>
25. Методи дослідження в географії туризму. URL: <https://textbook.com.ua/turizm/1473453508/s-4>
26. Метод Дельфі. URL: <https://www.maxzosim.com/delphi-method/>
27. Метод «Делфі» та специфіка його застосування у прогностичних розробках. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/horbatenko_metod.pdf
28. Демко В.С. Ефективні моделі підприємницької діяльності в сфері зеленого туризму. Туризм і гостинність: стан, проблеми, перспективи : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. – Черкаси : Вид-ць Ю. Чабаненко, 2020. С. 113.

29. Гончаренко І. В. Соціально-економічний розвиток сільських територій регіону: проблеми теорії та практики : Монографія НАН України. Інститут регіональних досліджень. Львів, 2009. 370 с.
30. Довгаль О. В. Ресурсний потенціал сільських територій: зміст та особливості еволюції. Український журнал прикладної економіки. 2018. Том 3. – № 3. С. 110–119.
31. Розвиток туристичного бізнесу прифронтових громад в умовах війни: зарубіжний та український досвід / М. Рейманн та ін. *Регіональна економіка*. 2023. № 1. С. 105–113. DOI: 10.36818/1562-0905-2023-1-12.
32. Ставська Ю. В. Особливості та тенденції розвитку індустрії сільського туризму. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. Випуск 6(17). С. 84–91.
33. Христенко Г. М. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7298>
34. Класифікація засобів розміщення. URL: <https://nto.ua/assets/fies/ntou-standard-9105-2021-ruraltourism.pdf>
35. Оновлена програма добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» / ГО «Спілка сільського зеленого туризму України». URL: https://www.greentour.com.ua/posluga/programm_kategory.
36. Про внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство» щодо розвитку сільського зеленого туризму : проект закону від 02.07.2015 р. № 2232-а URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55828.
37. Дудзяк О. А. Порівняльна характеристика розвитку сільського зеленого туризму (агротуристички) в західних регіонах України та прикордонних регіонах Польщі. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6190>
38. Про Закарпаття. URL: <https://zaktour.gov.ua>
39. Мережа “Українська гостинна садиба”. URL: <https://greentour.com.ua/category-houses/vsi-sadibi-uk/>
40. Львівщина. URL: <https://lviv-region.travel/ua/cat/lviv-region>
41. Чернівецька область. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/ch/>
42. Державне агентство розвитку туризму України. URL: <https://www.tourism.gov.ua>
43. Європейська комісія та UNWTO: Спільне бачення майбутнього туризму. URL: <https://uk.eturbonews.com/Європейська-комісія-і-unwto-спільне-бачення-майбутнього-туризму/>
44. Trusova, N.V., Cherniavska, T.A., Pasioka, S.R., Hranovska, V.Hr., Prystemskyi, O.S., & Demko, V.S. (2020). Innovative clustering of the region in the context of increasing competitive positions of the enterprises of the tourist-

recreational destination. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 31(3), 1126–1134. <https://doi.org/10.30892/gtg.31326-549>

45. Український центр соціальних реформ. URL: <https://ucsr.kiev.ua>
46. Ніколаєв К. Д. Екологізація та розвиток сільського зеленого туризму в Україні: монографія. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. с 153.
47. Жибак М. М., Христенко Г. М. Сільський зелений туризм як інноваційна форма підприємництва. АГРОСВІТ № 3, 2021 с.3-8.
48. Львівщина в ТОП-10 за кількістю сонячних панелей. URL: https://galinfo.com.ua/news/lvivshchyna_v_top10_oblastey_z_a_kilkisty_u_sonyachny_h_paneley_307107.html.
49. Ровелове Розточчя – разом попри кордони. URL: <https://ekarpaty.com/nashi-proekty/pluaroztocze/>.
50. Гапоненко Г. І., Євтушенко О. В., Шамара І. М. Проблеми та перспективи екологізації туризму в Україні. *Проблеми економіки*. 2021. №1. С. 4–10. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-1-4-10>
51. Sakovska O. (2023) Rol silskoho (zelenoho) turyzmu u terytorialnomu rozvytku Ukrainy [The role of rural (green) tourism in the territorial development of Ukraine]. *Infrastruktura rynku. Ekonomika ta upravlinnia pidpryiemstvamy*. Vypusk 71. Retrieved from http://www.marketinfr.od.ua/journals/2023/71_2023/34.pdf.
52. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>.
53. Шестель, О., & Старинець, О. (2023). Сучасні тенденції сталої екологізації індустрії туризму у Черкаській області. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*, (1 (7)), 36-41. [https://doi.org/10.32782/2708-4949.1\(7\).2023.7](https://doi.org/10.32782/2708-4949.1(7).2023.7).
54. Національна академія аграрних наук України. URL: http://naas.gov.ua/newsall/newsukraine/882/?SHOWALL_2=1&PAGEN_1=84.
55. Туризм. Сталий розвиток для України. URL: <https://sd4ua.org/golovni-temi-stalogo-rozvitku/turizm/>.
56. Стиценко Т.Є., Пронюк Г.В., Сердюк Н.М., Хондак І.І. «Безпека життєдіяльності»: навч. посібник / Т.Є Стиценко, Г.В. Пронюк, Н.М. Сердюк, І.І. Хондак. – Харків: ХНУРЕ, 2018. – 336 с.
57. Безпека життєдіяльності: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І.Я.Коцана. Харків: Фоліо, 2014. 462с.
58. Методичні рекомендації до виконання, оформлення та захисту кваліфікаційних робіт здобувачами вищої освіти спеціальності 242 “Туризм і рекреація” рівня вищої освіти Бакалавр. Львів : Львівський національний університет природокористування, 2024. 47 с.